

Incipiunt capitula septimi libri

Septima pars continet de separatione coniugii ob causam carnalis fornicationis. De viro qui cum alterius uxore fornicatur, quod post mortem mariti non possit eam habere uxorem. De interfectoibus coniugum suarum. De fornicatione spirituali quod propterea licite dimittatur uxor. De reconciliatione coniugum. De sacramento coniugum quod debent facere viri mulieribus et mulieres viris suis quando reconcilientur. De subiectione quam debent uxores viris suis. Qua ratione non debet fieri coniugium inter parentes. De eo quod unus vir non potest duas commatres ducere unam post aliam. De eo qui cum filiola sua, aut cum commatre sua, aut qui filium suum baptizavit, aut cuius uxor filium suum baptizavit, aut cuius uxor filium aut privignum suum de sacro fonte levavit aut ad confirmationem tenuit, et ideo volunt separari. In quo ramusculo consanguinitatis possint coniugia fieri. De accusatione consanguinitatis, a quibus personis debet fieri. De sacramento quod debet fieri et quomodo debet fieri. De inquirenda parentela et de incestuoso discidio. De gradibus consanguinitatis recto et transverso ordine dispositis.

*Expliciunt capitula¹***Incipit septimus²**

¹ Incipiunt - capitula TbVm;

om. AdBdBeCaCbDbEaLcLdLfLgLmLnMgOaObOcOdOePfPkPtPwRaSeSgSlTcVoVpVqWc.
Require *in mg.* Lf²

² Inc. sept. BdCaDbEaOaObOcOdOePfPwSgTc; Inc. liber sept. BeLcPkTbBrant; Inc. septima pars LgMgEgRaSIVmVpWc; Incipit pars Ln; Septima pars Ob *mg.*; Inc. septima Wc. *Vo had no early rubric; at the head of fo. 149v in a later hand: Septima pars istius libri*

1¹**²De separatione coniugii ob causam carnalis fornicationis³**

Preceptum Domini⁴ est ut excepta causa fornicationis⁵ uxor a viro dimitti non debeat, et ideo quicumque⁶ secundum⁷ culpam criminis supradicti uxorem suam

¹ *om.* Lc

² Ex decretis Gregorii iunioris *add.* Sl; *cf* 6.129 above

³ De – forn. BeCaLnMg(*mg*)PwTbTcTd(*mg.*); i. De separacione – fornicationis *in mg* Bd; Ex concilio Toletano cap. octavo Db (*cf* ID); Incipit de -forn. Pt; De separatione ob causas caritatis Ra; *om.* OaPfTcVoVp; De – forn. Ex concilio Tolletano XII Brant. i *in mg.* Be²

⁴ Domini *CaMgPfTb; Dei Tc

⁵ causa forn. *TbTc; forn. causa BeCaMgOaPf

⁶ quicumque *replaced by an erasure* Od

quacunq̄ue occasione reliquerit⁸, quia quod Deus iunxit⁹ separare¹⁰ disposuit, tamdiu ab¹¹ ecclesiastica communione privatus¹² et a cetu hominum¹³ Christianorum maneat alienus quamdiu societatem relicte coniugis¹⁴ sinceriter amplectatur et foveat, ita tamen qui¹⁵ iam moniti¹⁶ a sacerdote semel et¹⁷ bis terque¹⁸ ut corrigerentur¹⁹, ad thori sue coniugis noluerint²⁰ redire consortium, ipsi²¹ suis meritis et palatine dignitatis officio separabuntur²², et insuper generose dignitatis testimonia quamdiu in culpa fuerint amissuri sunt²³, quia carnem suam discidii cingulo²⁴ tradiderunt²⁵.

ID 8.329] + C 32 q 5 c 21

⁷ secundum EaOaPtRaTbTcVmVoWc; non secundum BeCaLgMgObOcOdOe; sine Pf; nisi secundum Ra²; citra ID; extra Brant

⁸ -iquerit CaMgPfTb; -inquit Tc

⁹ iunxit *BeMgPf; iunxit Oa; coniunxit CaTbTcVo

¹⁰ Deus – separare] coniunxit sep. non Vo

¹¹ ab *MgPfTbTc; om. Ca

¹² sit add. CaMg, est add. Pf, om. *BeOaTbTcVo

¹³ hominum OaPfPwTbTcVo; omnium BeCaEgMgRa

¹⁴ ss Ra²

¹⁵ qui *OaPkTb; si BeCaPfPwRaVo; om. Mg; ut si Tc

¹⁶ iam moniti *BeCaEgPkPwRaTbTc; suam monitus Mg; iam monitus PfVo

¹⁷ et *MgPfTbTc; om. Ca

¹⁸ terque *CaMgPfTb; et ter Tc

¹⁹ -entur *BeCaTbTc; -etur MgPfVo

²⁰ -erint *BeTbTc; -erit CaMgPfVo

²¹ ipsi BeCaMgTbTc; ipse Mg²PfVo

²² -untur *BeCaTbTc; -itur MgPfVo

²³ fuerint (-erit Ca)amissuri sunt *BeCaPwRaTbTc; fuerint amissurus est Mg; fuerit amissurus est PfVo

²⁴ cingulo CaMgPfTb; vinculo Tc

²⁵ -erunt *BeCaTbTc; -it MgPfVo

2¹

²Ex dictis Augustini

Apostolus³ Paulus dixit, His qui sunt in coniugio precipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere. Quod si discesserit manere innuptam⁴ aut viro suo⁵ reconciliari. Potest enim fieri ut discedat ea causa qua⁶ Dominus permisit. Aut⁷ si femine licet virum⁸ dimittere etiam propter causam fornicationis, quid⁹

¹ om. Lc

² Ut dimissus aut dimissa ob causam fornicationis non nubat add. in mg. Ln²; Par causa est discedendi uxori et viro add. in mg Tc²

³ Populus Oa

⁴ -tam *CaMgPfTc; -tos Tb

⁵ viro suo *CaMgPfTc; om. Tb

⁶ qua *MgTbVo; quam CaPfTc; om. Be

⁷ Aut *BeCaMgPfTbVo; At Pf²Tc

⁸ lic. vir. *BeCaTbTc; vir. lic. MgPfVo

⁹ quid *MgPfTbTc; qui Ca

respondebimus de hoc quod dicit posterius, Et vir uxorem non dimittat? Quare non addidit¹⁰, excepta causa fornicationis¹¹, quod Dominus¹² permittit, nisi quia¹³ similem formam vult intelligi, ut si dimiserit, quod causa fornicationis permittitur, maneat sine uxore aut reconcilietur uxori? Et post pauca. Dominus autem permisit causa fornicationis uxorem dimitti, sed quia permisit, non¹⁴ iussit.

ID 8.208] C 32 q 7 c 3

¹⁰ addidit *CaPftbTc; addit Mg

¹¹ causa forn. *BeOaTbTc; forn. causa CaMgPfVo

¹² Dominus *MgPftbTc; Deus Ca

¹³ Deus *add.* Ca, *om.* *MgPftbTc

¹⁴ etiam *add.* Tb, *om.* *CaMgPftc

3

Hieronimus ad Oceanum de morte Fabiole¹

Precepit Dominus uxorem non debere dimitti excepta causa fornicationis², et si dimissa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris precipitur, hoc consequenter redundat ad³ feminas. Neque enim adultera uxor dimittenda est et vir mechus tenendus.⁴ Item. Apud nos quod non licet feminis, eque non licet viris, et eadem servitus pari conditione censetur⁵.

ID 8.240] C 32 q 5 cc 19-20

¹ Fabiole *BeCaLcMgPftRaTbVo; Fibiole Oa; Fabiane TcWc; Fabiolo Vp. Pt *has insc.:* Ex dictis eiusdem

² causa forn. CaMgTbTc; forn. causa Pf

³ ad *CaMgPftb; in Tc

⁴ Lc *ends cap. here*

⁵ censetur *MgPftbTc; tenetur Ca

4¹

Augustinus de sermone Domini in monte²

Dominus ad illud confirmandum ut non facile dimittatur uxor³ solam fornicationis causam exceptit⁴. Ceteras vero universales⁵ molestias si que exstiterint, iubet pro fide coniugali et pro castitate fortiter sustineri, et mechum dicit etiam virum⁶

¹ *om.* Lc

² Aug. - monte *CaMgPftb; Ieronimus – Fabiole (*cf.* c. 3) Pt; Ieronimus Tc

³ dim. ux. *CaMgPftb; ux. dim. Tc

⁴ -epit *CaMgPftb; -ipit Tc

⁵ -sales *BeCaPftb; -sas MgTc

⁶ et. vir. *BeMgOaTbTcVo; vir. et. CaPf

qui eam duxerit que soluta est a viro. Item. Fieri potest ut⁷ vir dimittat uxorem causa fornicationis quam Dominus exceptam esse voluerit⁸. Iam vero si nec illi nubere conceditur viro vivo⁹ a quo recessit, neque huic alteram ducere viva uxore quam dimisit, multo minus fas est illicita eum cum quibuslibet¹⁰ stupra committere.

ID 8.237] +C 32 q 7 c 6, to est a viro; C 32 q 7 c 4 from Fieri to end

⁷ ut *MgPfTbTc; om. Ca

⁸ -erit PfTbVo; -uit BeCaMgTc

⁹ viro vivo *BeCaOaPfPwTcVo; vivo viro MgTb

¹⁰ quibusl- *CaPfTbTc; qual- Mg

5¹

²*Augustinus³ de adulterinis coniugiis⁴, lib. II⁵*

Licite⁶ dimittitur⁷ uxor ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris⁸. Propter quod fit reus adulterii dimissam⁹ qui duxerit¹⁰ etiam ob causam fornicationis. Sicut autem manente in se sacramento regenerationis, excommunicatur quisquis reus¹¹ criminis nec illo¹² sacramento caret, etiam si nunquam reconcilietur Deo¹³, ita manente in se vinculo, non caret coniugii sacramento etiam si nunquam reconcilietur viro¹⁴. Carebit autem¹⁵ si mortuus fuerit vir eius. Reus vero excommunicationis, ideo nunquam carebit regenerationis sacramento etiam¹⁶ non reconciliatus, quia nunquam moritur¹⁷.

ID 8.235c] C 32 q 7 c 2

¹ om. Lc

² Inter separatos pro fornicatione manet vinculum coniugii et sacramentum *add. in mg.* Tc²

³ Aug. *BeCaCbLdLflJLmMgPtTbTc; Idem Pf

⁴ ad. con.] adulterio coniugii Pt

⁵ lib. II *BeCaMgPf?TbTc; om. Lf

⁶ Lic. *BeCaMgPfPtTbTcVo²; Illicite Lm; Licet OaVo; Dicite Vq

⁷ *corr. fr.* -etur Mg

⁸ coniugii *add.* Tc, om. *CaCbLdLflJLmMgPfTb

⁹ *after corr.* Ca

¹⁰ dim. qui dux. *CaCbLdLflJLmMgPfTb; qui dux. dim. Tc

¹¹ reus *Be²LmOaTb; reus est BeCaDbLdLflMgPfTcVo; est reus CbLj

¹² illo *BeCaDbLdLflJmMgTc; ullo CbLmOaPfTbVo

¹³ *corr. fr.* viro Ca

¹⁴ ita manente in - viro *CaMgPfTbTc; om. Lf

¹⁵ autem *CaCbLdLflJLmMgPfTb; enim Tc

¹⁶ etiam *CaCbLdLflJLmMgPfTb; et Tc

¹⁷ Deus *add.* LgMgRaTcVpWd, Deus, cui est copulatus in baptismo *add. Brant, om.*

*BeCaCbDbLdLflJLmOaObOcOdOePfPtPwSgTbVmVoWc

6¹*Augustinus² de bono coniugali*

Interveniente divortio non aboletur confederatio nuptialis, ita ut sibi³ coniuges sint etiam separati⁴. Cum illis autem adulterium committant⁵ quibus fuerint⁶ etiam post suum repudium copulati. Nec tamen nisi in civitate Dei⁷ nostri⁸, in monte sancto eius, talis est causa⁹ cum uxore. Ceterum aliter se habere iura gentium¹⁰ quis ignoret? Ubi interposito repudio, et illa cui voluerit nubet, et ille quam voluerit ducit¹¹. Item. A viro vivo¹² in alterius transire¹³ connubium nec tunc licuit, nec nunc licet, nec unquam licebit. Apostatare quippe ab uno Deo¹⁴ et ire in alterius¹⁵ adulterinam¹⁶ superstitionem, semper est malum.

ID 8.9 to voluerit ducit, 8.235 b, which has Interveniente - repudium copulati, then A viro vivo - end]
C 32 q 7 c 1 to repudium copulati only

¹ *om. Lc*

² Aug. CaMgTbTc; Idem Pf

³ sibi *CaMgPkTbVo; si *and lac.* Pf; *om.* Tc

⁴ sint et. sep. *BeMgPfTcVo; sint insep. Ca; et. sint sep. Tb

⁵ -ant *CaMgPfTb; ? Pf²; -unt Tc

⁶ fuerint *CaMgPfTb; fiunt Tc

⁷ Dei *CaMgPwTbVo; Domini BePfPk; Domini Dei Tc

⁸ *om. Be*

⁹ *ss Mg*

¹⁰ gentium BeCaMgOaPfPkPwRaTb; gentilium *Tc

¹¹ -it *PfVo; -et BeCaMgRaTbTc

¹² viro vivo *CaMgPfTb; vivo viro Tc

¹³ *obsc. corr.* Tc

¹⁴ Apostatare quippe ab uno Deo *CaMgPfTb; Apostate ex uno Tc

¹⁵ *ab add.* Ca

¹⁶ -inam *CaMgPfTb; -ina Tc

7¹*²Hieronimus*

Ait³ Dominus in Evangelio, Quicumque dimiserit uxorem nisi ob fornicationem⁴ et aliam duxerit, mechatur; et qui dimissam⁵ duxerit, mechatur. Sola fornicatio est que uxoris vincit⁶ affectum, immo⁷ cum illa unam carnem in aliam dividerit, et se fornicatione separaverit a marito, non debet teneri, ne virum quoque

¹ *om. Lc*

² Qui tenet adulteram stultus est *add. in mg.* Tc²

³ Dixit PkVp

⁴ fornicationem *CaMgPfTb; causam fornicationis Tc

⁵ dim- *MgPfTbTc; adm- Ca

⁶ ux. vinc. *CaPfTbTc; vinc. ux. Mg

sub maledicto faciat, dicente Scriptura, Qui adulteram tenet, stultus et impius est. Ubi cumque est igitur⁸ fornicatio aut fornicationis suspicio libere uxor dimittitur⁹. Et quia poterat accidere ut aliquis calumniam faceret innocenti, et ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret, sic priorem dimittere iubet¹⁰ uxorem, ut secundam prima vivente non habeat. Quod enim dicit tale est, Si non propter libidinem, sed propter iniuriam dimittis uxorem, quare expertus infelices priores¹¹ nuptias novarum te inmittis periculo? Nec non quia poterat evenire ut iuxta eandem legem uxor quoque marito daret¹² repudium, eadem cautela precipitur, ne secundum accipiat virum¹³. Et quia meretrix et que semel fuerat¹⁴ adultera obprobrium non timebat, secundo¹⁵ non nubere precipitur viro¹⁶. Quod si talem duxerit¹⁷, sub adulterii crimine sit¹⁸.

ID 8.43] C 32 q 1 c 2 to secundam non habeat only

⁷ immo *BeCaMgPfVo; uno Oa; ut Tb; unde Tc

⁸ igitur *CaMgPfTb; om. Tc

⁹ ux. dimittitur *BeMgOaPfVo; ux. dimittatur CaTc; dimittitur ux. Tb

¹⁰ om. Ra, with Dominus (?) in mg.

¹¹ inf. pr. *CaMgPfRa²Tb; inf. Ra; pr. inf. Tc

¹² mar. dar. *CaMgPfTb; dar. mar. Tc

¹³ acc. vir. *CaPfTbTc; vir. acc. Mg

¹⁴ fuerat *BeCaPfTb; fuerit Mg; fuit Tc

¹⁵ viro add. Tc, om. *CaMgPfTb

¹⁶ viro *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁷ tal. dux. *CaMgPfTb; dux. tal. Tc

¹⁸ crim. sit *CaMgPfTb; sit crim. Tc

8

¹Chrisostomus² super Mattheum cap. cix³

Sicut autem⁴ crudelis est et iniquus⁵ qui castam dimittit⁶, sic fatuus est et iniustus⁷ qui retinet meretricem⁸. Nam patronus turpitudinis eius est, qui crimen celat⁹ uxoris.

ID 8.233 end] C 32 q 1 c 1

¹ Patronus turpitudinis est qui celat crimen uxoris add. in mg. Tc². Iohannes add. PfTcVoVp; om. *BeCaLcMgTb

² Sextonius Oa

³ cap. cix *BeCaMgPfTb; cap. xcix Ra; cap. ix Tc; cap. c Vp; om. Vo

⁴ om. Wc

⁵ crud. est et in. *CaMgPfTb; in. et crud. est Tc

⁶ uxorem add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁷ est et in. *CaMgPfTb; et in. est Tc

⁸ meretricem *CaMgPfPwTc; meretricis consortium Tb

⁹ corr. fr. zelat Mg

9

Ex concilio Triburiensi, cap. iii¹

Relatum² est auribus sanctorum sacerdotum quemdam alterius uxorem stupro³ violasse insuper et⁴ meche⁵ vivente viro suo iuramentum⁶ dedisse, ut post legitimi mariti mortem, si supervixisset, duceret uxorem. Quod et⁷ factum est. Tale igitur connubium prohibemus et anathematizamus.

ID 8.202] C 31 q 1 c 4

¹ Ex - iii BdBeCaMgPpKVo; ii. De viro qui cum alterius uxore fornicatur, quod post mortem mariti non possit eam habere uxorem *in mg.* BdLj²; *om.* Tb; Ex - iii RaTc. ii *in mg.* Be²

² Del- Lc

³ alt. ux. stupro *BeCaMgOaPwTbVo; alt. stupro Pf; ux. alt. Tc

⁴ ins. et *MgPpTbTc; et ins. Ca

⁵ meche *CaMgTbTc; medie Pf

⁶ suum *add.* BdCaMgPpRa²TcVo, *om.* *BeOaPpRaTb

⁷ sic *add.* Tc, *om.* *CaMgPpTb

10¹*²Ex concilio apud³ Alpheum⁴ habito presente Conrado rege, cap. v⁵*

Illud vero communi decreto⁶ secundum canonum instituta definimus et preiudicamus, ut si quis cum⁷ uxore alterius, vivente eo, fornicatus fuerit, moriente marito⁸, sinodali⁹ iudicio aditus ei claudatur illicitus, ne¹⁰ ulterius ei coniungatur¹¹ matrimonio quam prius polluit¹² adulterio. [11] Nolumus enim, nec Christiane religioni¹³ convenit, ut ullus¹⁴ ducat in coniugium quam prius polluit¹⁵ per adulterium¹⁶.

¹ *om.* Lc

² Ut nullus ducat in coniugium quam vivente marito polluerit adulterio *add. in mg.* Ln²

³ apud *CaCbMgPpTc; *om.* Lm

⁴ Alpheum BeCaLnPpPwTc; Alfeum Cb; Alteum Lm; Alt<h>eun Mg; Alterum Oa; Altheni Vo

⁵ habito (*om.* Pf) presente Con. (Conrado Vo) rege (regi Lm), cap. v

*BeCaCbLdLfLjLmMgPpPwTcVo; Ex concilio Tiburiensi cap. iii Tb (*cf c.* 9); habito Vp

⁶ pontificum *add.* Lm; *om.* *CaCbLnMgPpTbTc

⁷ *ss* Cb²

⁸ mor. (*after corr.* Cb, in or- Lf) mar. *CaCb²PpTbTc; mar. mor. Mg

⁹ mor. mar. sin. *ss* Cb²

¹⁰ ne *BePpRaTbTcVo; nec CaLlLjMg

¹¹ coniung- *CaCbLdLfLjLmMgPpTbVo; iung- Tc

¹² poll. *CaMgPpTbTc; *om.* Lm

¹³ -ioni *CaMgPpTbTc; -ione Cb

¹⁴ ullus *BeCaLdLfLmLnMgOa(?)TbVo; nullus CbLjPp; illam Tc

¹⁵ polluit *MgPpTbTc; *om.* Ca

¹⁶ -erium *CaMgPpTbTc; -eri Cb

ID 8.211] C 31 q 1 c 3

12¹

Ex concilio Meldensi, cap. lxxviii²

Is qui³ vivente marito coniugem illius⁴ adulterasse accusatur, et eo in proximo defuncto⁵ eamdem sumpsisse dignoscitur, omnimodis publice⁶ penitentiae subigatur. De quo etiam post penitentiam prefata si expedierit servabitur regula⁷, nisi forte idem⁸ aut mulier⁹ virum qui mortuus fuerat occidisse notentur, aut propinquitas vel alia quelibet actio criminalis impediatur. Quod si probatum fuerit, sine ulla spe coniugii cum penitentia perpetuo maneat¹⁰. Si autem negaverit se¹¹ eamdem feminam, vivente viro, nequaquam adulterasse, et prefati homicidii neuter eorum convinci potuerit, purgent legaliter famam suae opinionis, et sumpto utantur coniugio, si alia, ut diximus¹², non impedierit ratio.

ID 8.201] C 31 q 1 c 5 to perpetuo permaneant

¹ om. Lc

² lxxviii *CaCbMgTbTcVo; xii Be; xli Oa; xl... Pf

³ Is qui] Si quis Vp (cf Grat.)

⁴ illius *CaMgPfTb; eius Tc

⁵ in prox. def. *CaMgPfTb; def. in prox. Tc

⁶ ss Ra²

⁷ serv. reg. *CaMgPfTb; reg. serv. Tc

⁸ vir add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁹ qui add. and can. Ca

¹⁰ man- *CaMgPfTb; perman- Tc

¹¹ neg. se *CaPfTbTc; se neg. Mg

¹² diximus *CaMgTbTcVo; dixerim Pf

13¹

²Ex concilio Triburiensi cui interfuit Arnulfus rex³, cap. xlvi⁴

Si cuius uxor constuprata fuerit, et propterea maritus capitali sententia delere illam machinaverit⁵, ipsa vero urgente mortis periculo ad episcopum confugerit, et

¹ om. Lc

² Si uxor alicuius timore mortis ad episcopum confugerit marito eam vel []umbere non reddat nec maritus ea vivente aliam ducat add. in mg. Ln²; De interfectores coniugum add. in mg. Lj²Tc²

³ cui - rex *MgTbTcVo; om. BdBeCaPf

⁴ cap. xlvi *MgPfRaTbTcVo; iii Bd; om BeCaVp. iii. De interfectore coniugum suarum in mg. Bd; iii in mg. Be²

⁵ machinaverit *CaMgPfTc; machinatus fuerit Tb

auxilium quesierit, operosiori tamen⁶ si potest episcopus labore⁷ desudet⁸ ne occidatur. Si vero non potest, nullo modo liceat ei requirenti eam reddere ad occidendum, que se ei obtulit⁹ ad defendendum, sed solerti cura transmittat eam ad locum quem ipsa delegerit¹⁰ ut segura possit vivere. Si vero interdum maritus eam¹¹ invenerit et repetierit, secundum seculum¹² potestatem habebit quod ei agere¹³ velit. Sed audiat sanctum Augustinum dicentem, Cum enim vir a virtute¹⁴ nomen acceperit, et mulier a mollitie¹⁵, id est fragilitate, quare contra crudelissimam libidinis bestiam vult unusquisque uxorem suam esse victricem¹⁶, cum ipse¹⁷ ad primum libidinis ictum¹⁸ victus cadat¹⁹? Nam quicquid contra²⁰ fidem catholicam non licet mulieribus, nec viris licebit. Si autem eadem mulier timore perterrita a loco ubi eam episcopus destinavit²¹ aufugerit, et vir eius ab episcopo semel aut bis vel²² sepius repetierit, si vitam ei²³ obtinere possit perquirat et reddat. Sin²⁴ autem omnino non reddat. Maritus vero²⁵ quamdiu ipsa vivit nullomodo alteram ducat.

ID 8.210]

⁶ operosiori tamen *BeCaMgPwRaTbTc; operoso tamen Oa; operosiore cura eam Pf; operosiore tamen Vo

⁷ labore *CaMgOa(after potest)TcVo; liberare Pf; laborare Tb

⁸ ss Be

⁹ ei ob. *CaMgPfTb; ob. ei Tc

¹⁰ del- *CaMgPfTb; el- Tc

¹¹ mar. eam *CaPfTbTc; eam mar. Mg

¹² -ulum *BePfTbVo; -uli CaMgTc

¹³ agere *MgPfTbTc; capere Ca

¹⁴ vir a virt. *CaMgPfTb; a virt. vir Tc

¹⁵ -tie BePfTcVo; -tia CaMgTb

¹⁶ esse vic. *CaMgPfTb; vic. esse Tc

¹⁷ ipse *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁸ ipse *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹⁹ -at *CaMgPfTc; -it Tb

²⁰ ss Vo

²¹ timore perterrita a loco – dest. *in lower mg.* Ra²

²² vel *MgPfTbVo; aut BeCaTc

²³ vit. ei *CaMgPfTb; ei vit. Tc

²⁴ *corr. fr.* Si RaTb

²⁵ vero *CaMgPfTb; autem Tc

14¹

²*Nicolaus Alvino*³ *archiepiscopo*⁴

Inter hec vestra sanctitas⁵ addere studuit⁶, si cuius uxor adulterium
perpetrauerit utrum marito ipsius liceat secundum mundanam legem eam interficere.
Sed sancta⁷ Dei⁸ ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus. Gladium non
habet nisi spiritualem, non occidit, sed vivificat.

ID 8.124 and 8.333] C 33 q 2 c 6

¹ *om. Lc*

² Quod maritus uxore [*sic*] licet adulteram perimens reus sit omicidii *add. in mg. Ln*²

³ Alv- BePFPkPtPwRaTb; Alw- CaTc; Alcw- Mg; Arv- Oa; Alcu- Pt²; ad Alvino Vo

⁴ arch. *CaMgPFPkTb; *om. Tc*

⁵ ves. san. *CaMgPFTb; san. ves. Tc

⁶ -uit *MgOaTbTcVo; -uerit BeCaPf

⁷ *corr. fr.* secundum *in mg. Ln*

⁸ s. Dei *MgPFTbTc; Dei s. Ca

15¹

*Nicolaus*² *Radulfo*³ *Bituricensi*⁴ *archiepiscopo*⁵

Interfectores suarum sine iudicio coniugum, cum non addis⁶ adulterarum⁷ vel
aliquid huiusmodi, quid aliud habendi⁸ nisi homicide. Ac per hoc ad penitentiam
redigendi, quibus coniugium penitus denegatur, exceptis adolescentibus de quibus est
beati pape⁹ Leonis vicesima quinta regula decretalium, immo¹⁰ indulgentia¹¹
observanda¹².

ID 8.125] C 33 q 2 c 5

¹ *om. Lc*

² Nich. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ Rad- *BeCaMgTc; Rud- PFTb; Rod- Vo

⁴ -icensi Be²MgTb; -iensi BeCaOaPFTc; Situriensi Vo

⁵ *corr. fr.* ep- Tc

⁶ -is *CaMgPFTb; -itur Tc

⁷ -erarum *CaMgPFTb; -erium Tc

⁸ hab. *Ln²PFTbVo; hab. sunt BeCaMg; sunt hab. Tc

⁹ pape *CaPFTbTc; *om. Mg*

¹⁰ immo *BeCaMgOaPFPkVo; <in> omni Tb; summa Tc

¹¹ vel dili *add. in mg. Ra*²

¹² ind. obs. *CaMgPFTb; observantia custodienda Tc

16¹²*Stephanus V Astulfo*³

Admonere te cum lacrimis et multo gemitu cordis⁴ curamus, fili Astulphe, sed non filius dici debes⁵ qui tam crudeliter infelix homicidium perpetrasti. Nam occidisti uxorem tuam, partem corporis tui, legitimo matrimonio tibi⁶ sociatam sine causa mortis, non tibi resistentem, non insidiantem quocunque modo⁷ vite tue⁸, non invenisti eam cum alio⁹ viro nefariam rem facientem, sed concitatus a diabolo, impio furore flammatus, latronum more atrocius eam gladio tuo crudelior omni bestia interemisti, et nunc post mortem eius addis iniquitatem super iniquitatem, filiorum tuorum improbe predo, qui matri non pepercisti, filios tuos orphanos fecisti. Inducere¹⁰ super eam vis mortis causam post mortem, per unum¹¹ homicidam et reprobum testem¹². Quoniam nec Evangelium nec ulla divina humanaque lex unius testimonio etiam¹³ idoneo quempiam condempnat vel iustificat, quanto magis¹⁴ per istum flagitiosissimum et scelestum¹⁵ nec illa viva debuit condempnari, nec tu post eius¹⁶ mortem accusare¹⁷? Prius causa criminis subtiliter erat investiganda, et tunc si ita¹⁸ fuisset inventa, secundum legis tramitem debuit excipere ultionis vindictam. Nam si verum, quod absit, fuisset sicut adulter mentitus est¹⁹, post octo annos penitentia forsitan peracta dimittere eam per approbatam causam poteris si voluisses, occidere tamen eam²⁰ nullatenus debuisti. Non²¹ enim Deus vult²² mortem peccatoris,

¹ *om. Lc*

² Penitentia occidentis uxorem *add. in mg. Ln*²

³ V Astulfo MgRaTcVpWc; Astulpho Be; V Hastulfo CaPfPwVo; Hastulfo Oa; V Haustulfo Pt; Hastulfo V Tb

⁴ multo gem. cordis*BeCaPfTb; gem. cordis Mg; multo cord. gem. Tc gem. multo cordis Vo

⁵ fil dic. deb. *CaMgPfTb; deb. fil. dic. Tc

⁶ mat. tibi *BeCaMgPfRa²Vo; mat. Ra; tibi mat. Tb; coniugio tibi Tc

⁷ quocunque modo *BeMgOaPfTbVo; quecumque modo Ca; quomodocumque Tc

⁸ tue *MgPfTbTc; sue Ca

⁹ alio *CaMgPfTb; altero Tc

¹⁰ Inducere *CaMgPfTc; Indicare Tb

¹¹ hominem *add. ss Ra*

¹² incusare vis mortuam *add. Brant, om. *BeCaLgMgOaObOcOdOePfRaTbTcVmVoWc*

¹³ etiam *MgPfTbTc; et Ca

¹⁴ vel manus *add. ss Mg*

¹⁵ scel- *BePfTbTc; cel- CaMg

¹⁶ eius *CaMgPfTb; *om. Tc*

¹⁷ -are CaMgTbTc; -ari Pf?

¹⁸ ita *CaMgPfTc; tota Tb

¹⁹ est *MgPfTbTc; *om. Ca*

²⁰ *corr. fr. eam tam. Mg*

²¹ Nam Vo

sed ut convertatur ad penitentiam²³ et vivat. Idcirco²⁴ placeat tibi consilium nostrum, et facias hoc quod tibi²⁵ melius et levius²⁶ videri potest. Miserere anime tue ut non sis tuus²⁷ tibimet ipsi²⁸ homicida. Relinquere quapropter²⁹ te rogamus hoc malum, secundum³⁰ quod te traxit ad tam immanissimum peccati facinus. Ingrederi in³¹ monasterium, humiliare sub manu abbatis, multorum³² fratrum precibus adiutus, observa cuncta supplici³³ animo que tibi fuerint imperata, si forte ignoscat infinita Dei bonitas peccatis tuis, et refrigeret anima tua, priusquam crucieris perpetuis flammis hoc melius et levius³⁴ certissime³⁵ scias.

Sin³⁶ autem publicam penitentiam permanens in domo tua vel in hoc mundo vis agere, quod tibi peius et durius et gravius esse non dubites, ita ut agere debeas, exhortamur. Omnibus diebus quibus³⁷ penitere debes, vinum³⁸ et omnem siceram³⁹ non bibas, carnem nunquam ullo tempore comedas, preter Pascha et diem Natalis Domini⁴⁰. In pane et aqua et sale⁴¹ penitere. In vigiliis, in⁴² ieiuniis⁴³, orationibus et elemosinis omni tempore persevera. Armis nunquam cingere, nec in quolibet loco litigare presumas. Uxorem nunquam ducere, concubinam non habere, nec adulterium committere⁴⁴. In balneo nunquam lavare. In conviviis letantium nunquam te⁴⁵ miscere⁴⁶. In ecclesia segregatus ab aliis Christianis post ostium et postes humiliter te

²² D. vult *Tc; vult D. BeCaPfTb; vult Dominus MgRa; vult Deus OaVo

²³ ad pen. *BeCaMgPfVo; om. TbTc

²⁴ Idcirco *BeCaMgTbVo; Id idcirco Pf; Ideo Tc

²⁵ facias hoc quod tibi BeMgPfVo; facias tibi hoc (hec Oa) quod CaOa; fac quod Tb; fiat tibi hoc quod Tc

²⁶ mel. et lev. *BeCaOaPfVo; lev. et mel. MgTb; lenius et mel. Tc

²⁷ tuus *MgPfTbTc; tu Ca

²⁸ ipsi *CaMgPfTc; om. Tb

²⁹ Rel. quap. *CaMgPfTb; Quap. rel. Tc

³⁰ secundum *BeOaTc; seculum CaMgPfRaTbVo

³¹ in *CaMgTc; om. BePfTbVo

³² fratribus *add. and canc.* Ca

³³ simplici (vel supplici *in mg*) Ra

³⁴ mel. et lev. *BeCaOaPfVo; levius et melius MgPw; mel. et lenius Tb; lenius et mel. Tc

³⁵ certissime *MgPfTbTc; karissime Ca

³⁶ Si Tc

³⁷ quibus BeCaMgRaTb; om. PfTcVo

³⁸ ss Be

³⁹ omn. sic. *BeCaMgPfTb²; sic. Tb; sic. omn. Tc

⁴⁰ diem nat. Dom. *MgPfTbTc; nat. Dom. diem Ca

⁴¹ et sale MgPfTbTc; om. Ca

⁴² in *CaMgPfTb; et Tc

⁴³ in iei. in vig. *marked for reversal* Ca

⁴⁴ audeas *add. Brant, om.* *BeCaLgMgOaObOcOdOePfRaTbTcVmVoWc

⁴⁵ nunq. te *BeMgPfTcVo; nunq. Ca; te nunq. Tb

⁴⁶ miscere *CaPfTbTc; misce Mg

repone⁴⁷. Ingredientium et egredientium⁴⁸ suppliciter orationibus⁴⁹ commendare. Communionem corporis et sanguinis Domini cunctis diebus vite tue indignum te existimes⁵⁰. In ultimo tamen exitus vite tue die⁵¹, si merueris pro viatico si sit qui tribuat tantummodo venialiter ut accipias tibi⁵² concedimus.

Sunt et alia multa que tibi⁵³ durius et satis acrius erant iuxta magnum pondus peccati, infelix, adicienda⁵⁴. Sed si hec omnia que supra⁵⁵ misericorditer dicta sunt perfecto corde Domino auxiliante feceris et custodieris, confidimus de immensa Dei clementia⁵⁶ remissionem te tuorum habiturum peccatorum, et secundum dictum iusti bonique⁵⁷ Pastoris resolvit te sancta Ecclesia ab hoc vinculo peccati in terris, ut per ipsius gratiam qui eam sanguine suo⁵⁸ acquisivit, solutus sis⁵⁹ in celis. Sin autem aliter feceris, et sancte matris Ecclesie tam salubrem admonitionem despexeris, ipse tibi sis iudex, et in laqueo diaboli quo irretitus teneris⁶⁰, permanebis. Sanguis tuus super caput tuum, nos alieni a⁶¹ consortio tuo pro aliorum filiorum Dei salute, ipso opitulante, omni⁶² sollicitudine nitimur, desudare et Domini attentius misericordiam quotidie⁶³ implorare. Qui cum Patre⁶⁴.

ID 8.126] C 33 q 2 c 8

⁴⁷ hum. te reponere CaMgPfTc; te hum. reponere Tb

⁴⁸ egr- MgPfTbTc; regr- Ca

⁴⁹ supp. or. *CaPfTbTc; or. supp. Mg

⁵⁰ exist- *CaPfTbTc; est- Mg

⁵¹ die *CaMgPfTb; om. Tc

⁵² in mg. Ra

⁵³ tibi *BeMgTb; om. CaPfTcVo

⁵⁴ adicienda *MgPfTbTc; adhibenda Ca

⁵⁵ que sup. *CaMgPfTb; om. Tc

⁵⁶ Dei clem. *BeMgPfTbVo; clem. Dei Ca; misericordia Domini Tc

⁵⁷ iusti bonique *CaMgPfTc; boni iustique Tb

⁵⁸ suo *CaMgPfTc; proprio Tb

⁵⁹ corr. fr. sit Ca

⁶⁰ teneris *CaMgPfTb; es Tc

⁶¹ a *CaMgPfTb; de Tc

⁶² corr. fr. omnis Ca

⁶³ quot. *Be²CaMgPfTb; om. BeTc

⁶⁴ Qui cum Patre *BeCaCbMgOaObOcOdOePfPwQaRaTbTcVm; Qui cum Patre vivit Db; Qui cum Patre et S. s. vivit EaWc; om. PtVoBrant

17¹*Augustinus de adulterinis coniugiis, lib. II²*

Si quod³ verius esse⁴ dicitur⁵, non licet homini Christiano adulteram coniugem⁶ occidere, sed tantum⁷ dimittere, quis est tam demens qui ei dicat⁸, Fac quod non licet, ut liceat tibi quod non licet⁹? Cum enim utrumque secundum legem Christi¹⁰ illicitum sit, sive adulteram occidere, sive, illa vivente, alteram¹¹ ducere, ab utroque est abstinendum, non illicitum pro illicito¹² faciendum. Si enim facturus est quod non licet, iam faciat adulterium, et non faciat homicidium¹³, ut, vivente uxore, aliam¹⁴ ducat, et non humanum sanguinem fundat¹⁵.

ID 8.242e] C 33 q 2 c 9

¹ *om. Lc*

² *ad. con. lib. II *CaCbLdLfljLmMgPftb; ad. conc. lib. Be(before Aug.)Vo; libero arbitrio lib. I Tc*

³ *quod *BeCaMgPftbTcWc; quid LmVp*

⁴ *esse *BeOaRaTbTcWcWd; est CaCbLdLfljMgPfvOwD²*

⁵ *dicitur *CaMg(vel dum ss)PftbTc; dum Ld*

⁶ *alteram add. Ca, om. *MgPftbTc*

⁷ *tantum *BeCaMgTbTcVo; tamen LjPf*

⁸ *ei dic. *CaPftbTc; dic. ei Mg*

⁹ *-cet *CaMgPftbTc; -ceat Lm*

¹⁰ *Christi *CaCbLdLfljLmMgPftc; om. Tb*

¹¹ *alteram CaCbLdLfljLmMgPftb; aliam Tc*

¹² *pro ill. *MgPftbTc; pollicito Ca*

¹³ *obsc. corr. Lj*

¹⁴ *aliam BeCaCbLdLfljLmMgOaRaPftbTcVo; alteram *Tc*

¹⁵ *quod si est utrumque nepharium, non debet alterum per alterum perpetrare, sed utrumque vitare add.*

*Brant, om. *BeCaCbDbLdLfljLmMgOaObOcOdOePftQaRaSgTbTcVmVoWcWd*

18¹*²Caroli magni iuxta Alcuinum³*

Cum matris hortatu filiam Desiderii regis Longobardorum Carolus duxisset uxorem⁴, incertum est qua de causa eam post annum repudiavit, et Hildegardam⁵ de gente Suevorum⁶ precipue nobilitatis feminam in matrimonium accepit, de qua tres filios, Carolum videlicet⁷ Pipinum et Ludovicum totidemque filias genuit.

Ars. 713 fo 169]

¹ *om. Lc*

² *Gesta add. Pf, om. BEMgOaPktbTcVoVp; ExA; ...adulterium qui vult... add. in mg. Ln²*

³ *Aug. de libero arbitrio lib. primo Ca, subs. marked for transfer to c. 19, with gesta - Alwinum as rubr. for c. 20, marked for insertion here; De fornicatione spirituali quod propter eam licite dimitatur uxor add. in mg. Lj²*

⁴ *dux. ux. CaMgPftbA; ux. dux. Tc*

⁵ *Hildegardam CaPftcVo; Ildigardam BeA; Hiltegardam Mg; Hildigardam OaRaWc; Ildegredam Tb*

⁶ *Suevorum BeMgPktbTc; Suenorum Ca; Suavorum OaA; Suesiorum PfRaVo*

⁷ *videlicet BeCaMgOaPfvOa; vid'lis Pk; om. Tb; et Tc*

19¹²*Augustinus de libero arbitrio, lib. I*³

Si cui etiam⁴ non contingat facultas concumbendi cum coniuge aliena, planum tamen aliquo modo sit id eum⁵ cupere, et si potestas detur esse⁶ facturum, non minus reus est quam si in ipso facto deprehenderetur.

ID 8.104] +De pen. D 1 c 30a

¹ *om. Lc*

² De fornicatione spirituali, quod propter eam licite dimittatur uxor *add. in mg. Eg; ???** add. in mg. Ln*²

³ *Ca has insc. for c. 20, marked for moving*

⁴ etiam *CaPfTbTc; *om. Mg*

⁵ sit id eum *BeOaPfTbVo; sit eum id CaMg; eum id Tc

⁶ esse *CaMgPfTb; ei Tc

20¹²*Augustinus ad Claudium contra Iulianum, lib. V*⁴

Sicut non sunt facienda adulteria etiam voluntate generandi regenerandos⁵, quemadmodum nec furta sunt facienda etiam voluntate pascendi pauperes sanctos, quod tamen faciendum est⁶ non furta perpetrando, sed bene utendo mammona iniquitatis.

ID 8.105] C 32 q 4 c 10

¹ *om. Lc*

² ...iciend' adulterium ...te generandi rege[neran]dos *add. in mg. Ln*²

³ Aug. CaMgTbTcVo; Idem Pf

⁴ *Insc. originally before c. 19 Ca*

⁵ gen. regen. *BeCaOaRaTb; filios gen. MgPfPwVo; vel fil. gen. Ra², *pt in mg.*; gen. Tc

⁶ fac. est *BeOaPfTbTcVo; est fac. CaMg

21

¹*Ex epistola prima*² *Clementis ad Iacobum*

Quid in omnibus peccatis est adulterio gravius³? Secundum namque in penis obtinet locum quem quidem primum illi habent qui aberrant a Deo etiam⁴ si sobrie vixerint.

ID 8.99] +C 32 q 7 c 16

¹ ...uod ...ulterimum *add. in mg. Ln*²

² prima *CaMgPfTb; *om. Tc*

³ est ad. grav. *MgPfTbTc; ad. grav. est Ca

⁴ etiam *CaMgPfTb; et Tc

22

Augustinus de bono coniugali

Adulterium dicitur cum vel proprie libidinis instinctu vel aliene consensu cum altero¹ vel² altera³ contra pactum coniugale concumbitur, atque ita⁴ frangitur fides, que in rebus etiam corporeis et abiectis magnum animi bonum est. Et ideo eam⁵ saluti quoque corporali⁶ quam etiam vita ista continetur, certum est debere preponi⁷.

ID 8.102] dp C 32 q 5 c 14

¹ altero *BeLcMgOaPfTbVo; adultero Ca; adulterio Tc

² cum *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

³ altera *MgPfTbTc; adultera Ca

⁴ atque ita *CaMgPfTb; et Tc

⁵ eam *BeCaEgPfPwTcVo; ei Mg; etiam Tb

⁶ saluti qu. corporali *CaEgPfTbTc; salutem qu. corporalem Mg

⁷ preponi *BeCaLcOaRaTb; postponi MgPfTcVoVpWc²

23¹*Isidorus² super Exodum, cap. xxix³*

Non mechaberis, id est ne quisquam⁴ preter matrimonii federa aliis feminis misceatur⁵ ad explendam libidinem. Nam adulterium facit specialiter⁶ qui preter suam⁷ ad alteram accedit.

ID 8.107] C 32 q 5 c 15

¹ *om.* Lc

² Isidorus *CaMgPfPkTb; Augustinus Tc

³ xxix *OaPkTbTc; xxx BeCaMgPfPtRaVo; xxi Vp

⁴ ne quisquam *BeCaMgPfTbTc; nequaquam PfVo

⁵ -atur *CaMgPfTb; -aris Tc

⁶ specialiter *CaMgTb, sp'aliter PfTc

⁷ suam *CaMgPfTc; propriam Tb

24¹*²Nicolaus papa Carolo regi³*

Sicut multorum relatu didicimus, Lotharius rex conventum celebrare disponit⁴ et Theibergam reginam examini proprio et⁵ iudicio meditatur subicere⁶ et siquidem

¹ *om.* Lc

² Quod uxori coniugii ... *add. in mg.* Ln²

³ regi] episcopo Mogont' Pt

⁴ -onit *PfTbVo; -osuit BeCaMgRaTc

eam prestigiis⁷ falsitatis sue potuerit⁸ exhibere quasi non fuerit legitima sua⁹ uxor vult penitus a se sequestrare. Sin autem vult eam tanquam propriam uxorem dimittere¹⁰, sed deinde quasi mechata fuerit insimulare atque pro¹¹ hoc hominem suum et hominem¹² Theiberge ad monomachiam¹³ impellere, et si homo¹⁴ ipsius regine ceciderit disponit hanc sine dilatione perimere. Item. Preterea sive de coniugii federe sive de adulterii crimine iudicium sit agitandum¹⁵, nulla ratio patet Theibergam cum Lothario posse inire conflictum vel legitimum controversie inire certamen, nisi prius ad tempus¹⁶ fuerit sue potestati¹⁷ et consanguineis propriis sociata, inter quos etiam locus previdendus est in quo nulla sit¹⁸ vis multitudinis formidanda et non sit difficile testes producere¹⁹ vel ceteras personas²⁰ que tam a sanctis canonibus²¹ quam a venerandis Romanis²² legibus in²³ huiusmodi controversiis requiruntur. Hec idcirco diximus ut ostendamus quem legum conflictum Lotharius congregari²⁴ posse autumat²⁵, cum persona²⁶ quam in suis penetralibus quotidie fatigat et conterit quando vult ad iudicium, quando vult ad claustra reducit, et quando educta fuerit, nisi ea profiteatur que ipse preceperit, punit. Proprie igitur libertati committi, et ab²⁷ omni oppressione atque potestate illius cum quo initur conflictus oportet liberari atque suis liberaliter uti, et suspectas personas convenit declinare que se ab²⁸ obiectis ostendere cupit immunem.

⁵ examini proprio et *BeCaOaPwVo; examine proprio et MgTb; examini proprio Pf; proprio Pk; ex animi proprii Tc

⁶ *corr. fr.* suscipere Vo²

⁷ prestigiis *BeCaMgTbTc; prestigiis Pf; prestigidiiis Vo

⁸ -uerit *BePfvO; -erit CaMgTbTc

⁹ leg. sua *BeCaMgPfvO; sua leg. OaTb; leg. Tc

¹⁰ prop. ux. dim *BeOaPfvO; prop. dim. ux. CaMgTc; ux. prop. dim. Tb

¹¹ pro *OaTb; per BeCaMgPfvTcVo

¹² hom. *CaMgPfvTc; om. Tb

¹³ monomachiam *BeCaPkTbTcVo; monachiam MgPfvPw; machimachiam (vel monomachiam *in mg.*)

Ra

¹⁴ homo *MgPfvTbTc; hoc Ca

¹⁵ agitandum *CaMgOaPfvTbVo; agendum BePkTc

¹⁶ ad tempus *BeOaPkTb; om. CaMgPfvPwTcVo

¹⁷ -ati *MgPfvTbTc; -atis BeCa

¹⁸ nul. sit *MgPfvTbTc; sit nul. Ca

¹⁹ prod- CaMgTbTcVo; perd- Pf

²⁰ *obsc. corr.* Ca

²¹ ss Be

²² ss Ra²

²³ in *MgPfvTbTc; et Ca

²⁴ cong- *MgPfvTbTc; ing- Ca

²⁵ -mat *CaPfvTbTc; -met Mg

²⁶ -ona *CaMgTbTc; -onam BePfv; in persona Vo

²⁷ ab *Tb, om. CaMgPfvTcVo

²⁸ ab *CaMgPfvTc; om. Tb

ID 8.116]

25¹²Nicolaus³ Theiberge regine

Nos hanc confessionem tuam quam non voluntas sed vis extorsit, nequaquam pro confessione recipimus, tantum⁴ vitium⁵ radices extendere⁶ nec⁷ permittimus, quod nisi evulsum intime fuerit ad multorum perniciem potest accrescere⁸. Denique, si hoc licet, omnes viri possunt quas iure sortiti sunt feminas, si has⁹ odio habuerint, diversis afflictionibus macerare, et quod legitime non fuerint assumpte statim cogere, quin etiam ut mortale crimen contra se dicant¹⁰ illatis intolerabilibus penis compellere¹¹.

ID 8.117]

¹ om. Lc² Non sunt solvenda coniugia pro confecione per vim exorta *add. in mg.* Ln²³ om. Oa⁴ tantum *OaMgRaTc; tamen BeCaPfTbVo⁵ vitium *BeOaPfTbVo; vi cum Ca; vitium hec Mg; vitium nec Tc⁶ rad. ext. *CaMgPfTc; ext. rad. Tb⁷ nec *BeCaOaPfVo; non MgTb; om. Tc⁸ accresc- *BeOaTbTcVo; accedere CaMg; accesc- Pf⁹ has *CaMgPfTbVo; eas Tc¹⁰ commissis se *add. Mg, om.* *CaEgPfTbTc¹¹ imp- Pt26¹*Augustinus in libro questionum Veteris et Novi Testamenti², cap. cxxvii³*

Fornicari omnibus⁴ semper non licet⁵, negotiari vero⁶ aliquando⁷ licet, aliquando⁸ non licet⁹. Antequam enim¹⁰ ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari, facto iam non licet. Et¹¹ Christiano cum uxore sua convenire aliquando¹² licet, aliquando

¹ om. Lc² et - test.] test. ac novi Be³ cxxvii *BeEgMgOaPfPwTbVo; om. Ca; xxviii Tc. Quod quibusdam temporibus abstinendum sit ab uxoribus *add. in mg.* Ln²⁴ omnibus *OaPfPkTbVoWc; hominibus BeCaEgMgPwRaTcBrant⁵ semper non lic. *BeCaEgMgOaPfPwRa²Tb; non lic. Be²; non lic. semper RaTc⁶ vero *BeCaOaPfTb; autem Mg; om. Tc⁷ after corr. Be⁸ licet aliquando *in mg.* Vo²⁹ al. non licet *BeCaMgObOdOePfPtRaTbVmVoBrant; om. OaOcTcMigne¹⁰ enim *BeCaMgPfTb; om. Tc¹¹ Et *BeCaMgPfTc²; om. TbTc¹² conv. aliq. *CaMgPfTc; aliq. conv. Tb

vero¹³ non licet. Propter dies enim processionis¹⁴ aliquando non licet convenire, quia etiam a licitis abstinendum est, ut facilius¹⁵ impetrari possit quod postulatur, unde Apostolus, Ex consensu, ait¹⁶, abstinendum est¹⁷ ad tempus¹⁸, ut vacetis orationi. Nam et secundum legem in ieiunio cedere et iurgari¹⁹ licet, postea²⁰ non licet.

ID 8.89] +D 88 c 10 to facto iam non licet only

¹³ vero BePftbVo; om. CaMgTc

¹⁴ dies enim proc. BePftbVo; enim proc. dies CaTc; proc. enim dies MgPwVp; enim dies proc. Oa

¹⁵ corr. fr. falius Ca

¹⁶ Ex con. ait *CaMgPftb; ait Ex con. Tc

¹⁷ est *MgPftbTc; om. Ca

¹⁸ ut facilius impetrari – ad tempus *in mg.* Wd²

¹⁹ non *add.* BeRaTc, om. CaMgPftb

²⁰ postea *OaTb; post BeCaMgPftbPwRaTcVo

27¹

²Isidorus Sententiarum cap xxxix³

Fornicatio carnis adulterium est. Fornicatio anime servitus idolorum est⁴.

ID 8.106] +C 32 q 7 c 15 med.

¹ om. Vp

² iiii. De fornicatione spirituali quod propter eam licite dimittatur uxor *in mg.* Bd; Quod fornicatio mentis ... fornicatione corporis *add. in mg.* Ln²; De fornicatione spirituali *add. in mg.* Tc²

³ xxxix *MgPftbRaTbTc; xxviii Be, xxxviii Be²; xxix Ca. Isid. – xxxix] Aug. in libro veteris et novi testamenti cp. cxxvii Vo. iiii *in mg.* Be²

⁴ est *BeLcOaPftbRaTbTcVo; om. CaEgMg

28¹

Augustinus de adulterinis coniugiis², lib. I³

Si propter fornicationem carnis permittitur⁴ uxor a coniuge separari, quanto magis in coniuge mentis fornicatio est detestanda, id est infidelitas⁵? Item⁶. Infidelis⁷ hominis fornicatio maior⁸ in corde, nec vera eius pudicitia dici potest cum coniuge, quia omne quod non⁹ est ex fide, peccatum est.

ID 8.247]

¹ om. Lc, x *add. in marg.* Lj²

² Aug. de ad. con. CaMgPftc; De ad. con. Aug. BeEaOaTb

³ lib. I *BeCaMgTbVo(*after* Aug); om. Pftc; ...stitutionum liber aliter habet *add. in mg.* Ln²

⁴ -itur *MgPftbTc; -atur Ca

⁵ Id est inf. *BeCaMgPftc; om. Tb

⁶ Item TbTc; om. BeCaMgPftbPwRaVoWc

⁷ est *add.* Ca

⁸ est *add.* Tc, om. CaMgPftbPwTb

⁹ ss Ca

29¹*Augustinus de sermone Domini in monte, lib. I*

Idolatria quam sequuntur infideles, et quelibet noxia superstitio, fornicatio est. Dominus autem permisit causa fornicationis uxorem dimitti, sed quia permisit, non iussit, dedit locum apostolo monendi, ut qui voluerit, non dimittat² uxorem infidelem, quo sic fortassis possit fidelis³ fieri. Item⁴. Si infidelitas fornicatio est, et idolatria infidelitas, et avaritia⁵ idolatria, non est dubitandum et avaritiam fornicationem esse⁶. [30]⁷ Quis ergo iam quamlibet illicitam concupiscentiam potest recte a fornicationis genere⁸ separare, si avaritia fornicatio est? Ex quo intelligitur quod propter illicitas concupiscentias non tantum que in stupris cum alienis⁹ viris aut¹⁰ feminis committuntur, sed omnino¹¹ quaslibet que animam corpore utentem male a lege Dei aberrare faciunt et perniciose turpiterque corrumpi, possit sine crimine et vir uxorem dimittere, et uxor virum, quia exceptam facit Dominus causam fornicationis, quam fornicationem, sicut supra consideratum est, generalem et universalem intelligere cogimur. Cum autem ait¹², excepta fornicationis causa¹³, non dixit, cuius¹⁴ ipsorum, viri aut¹⁵ femine. Non enim tantum fornicantem uxorem dimittere conceditur, sed quisquis eam quoque uxorem dimittit¹⁶ a qua ipse¹⁷ cogitur fornicari, causa utique fornicationis dimittit. Velut si aliquem cogat uxor sacrificare idolis¹⁸. Qui talem dimittit causa fornicationis dimittit, non tantum illius sed et¹⁹ sue illius quia

¹ *om. Lc*

² non dim. *repeated Tc*

³ fort. poss. fid. BeCaMgPfVo; fid. fort. poss. TbTc

⁴ Item *CaMgPfTb; *om. BeTc*

⁵ *Db fo. 143v ends; resumes in 7. 69 below on fo. 144r*

⁶ *Retractionum liber aliter habet add. RaSgTc (with IDp mg.), om.*

BeCaEaLgMgOaObOcOdOePfPwTbVmVoBrant

⁷ x *add. in mg. Lj²*

⁸ forn. genere *CaMgPfTc; fornicatione Tb

⁹ alienis *CaMgPfTb; aliis Tc

¹⁰ aut *CaMgPfTb; ac Tc

¹¹ propter *add. Tc, om. *CaMgPfTb*

¹² *ss Mg*

¹³ forn. causa *BeCaMgPfVo; facta forn. Tb; causa forn. Tc

¹⁴ vel *add. BeCaTbTc, om. MgPfVo*

¹⁵ aut CaMgPfTb; et Tc

¹⁶ quoque ux. dim. *BeOaTb; quoque ux. dimittat Ca; ux. quoque dim. Mg; ux. dim. PfPwVo; quoque dim. ux. RaTc

¹⁷ ipse *CaMgPfTb; *om. Tc*

¹⁸ sac. id. *CaMgPfTb; id. sac. Tc

¹⁹ et *CaMgPfTc; *om. Tb*

fornicatur, sue ne fornicetur. [31] Nihil enim²⁰ iniquius quam fornicationis causa dimittere uxorem, si et²¹ ipse convincitur fornicari. Occurrit enim illud, In quo enim²² alterum iudicas, teipsum condempnas. Eadem²³ agis que iudicas²⁴. Quapropter quisquis²⁵ fornicationis causa vult abicere uxorem²⁶, prior debet esse a²⁷ fornicatione purgatus²⁸. Quod similiter etiam de femina dixerim²⁹.

ID 8.248, 249, 8.250J + C 28 q 1 c 5 to sue ne fornicetur; C 32 q 6 c 1 from Nichil iniquius to end

²⁰ enim CaMgTbTc; omnium PfRa; hominum Vo; om. Be

²¹ si et *BeOaPwTbTcVo; si Ca; sed et Mg Pf?Brant

²² enim *CaMgPfTb, om. Tc

²³ enim add. PtRaTcBrant, om. CaMgPfTb

²⁴ Ead. - iudicas *BeCaLgMgObOcOdOePfPtTbTcVmWcBrant; om. Migne

²⁵ in mg. Ra²

²⁶ suam add. Brant, om. *CaMgObPfTbTc

²⁷ a *CaMgPfTb; om. Tc

²⁸ et immunis add. Brant, om. *BeCaLgMgOaObOcOdOePfPtPwRaTbTcVmVoWc

²⁹ -erim *MgPfTbTc; -eram Ca

32¹

Augustinus² de fide et operibus³

Uxor legitima societate⁴ coniuncta sine ulla culpa⁵ relinquitur si cum viro Christiano permanere⁶ noluerit. Non⁷ attenditur eo modo eam rectissime dimitti si viro suo dicat, Non ero uxor tua nisi mihi vel⁸ de⁹ latrocinio divitias congeras¹⁰ aut nisi solita lenocinia quibus nostram domum transigebas, etiam¹¹ Christianus exerceas, aut si quid aliud vel¹² facinorosum vel flagitiosum¹³ in viro noverat, quo delectata vel libidinem explebat vel facilem victum habebat¹⁴ vel etiam incedebat ornatior. Tunc enim ille cui hoc uxor dicit¹⁵, si veraciter egit¹⁶ penitentiam ab operibus mortuis quando accessit ad baptismum, habetque in fundamento fidem que¹⁷ per dilectionem

¹ om. Lc

² in libro add. Tc, om. *CaMgPfPwTb

³ Quod assit homo habere uxorem que eum compellit ut a Deo fornicetur dimittere add. in mg. Ln²

⁴ societate *CaEgPfPwTbTc; sociate Mg

⁵ ulla culpa *CaMgPfPwTb; culpa ulla Tc

⁶ permane Ca

⁷ Non *BeOaPfTbTcVo; Nam CaEgMgPwRa

⁸ vel CaMgPfTb; om. Tc

⁹ de *BeCaPfTbTcVo; om. MgPw

¹⁰ congeras *CaMgPfPwTb; congreges Tc

¹¹ transigebas etiam *CaPfPwTbTc; transiebas et Mg

¹² vel *CaMgPfPwTb; aut Tc

¹³ fac. vel flag. *CaMgPfPwTb; flag. vel fac. Tc

¹⁴ habebat *CaMgPfPwTb; implebat Tc

¹⁵ dicit *CaMgPfPwTb; dixit Tc

¹⁶ egit *MgPfTbTc; egerit Ca

¹⁷ fid. que CaMgPfPwRa²Tb; que Ra; quod Tc

operatur, procul dubio plus tenebitur amore divine gratie quam carnis luxurie¹⁸, et membrum quod eum scandalizat fortiter¹⁹ amputabit.

ID 8.251] C 28 q 1 c 4

18 -urie *CaMgPwTbTc; -uria Pf

19 *ss* Ra²

33¹

*Ambrosius ad Hilarium*²

Si infidelis, dicit apostolus, discedit³, discedat, non est servituti subiectus⁴ frater aut soror in huiusmodi, id est, si⁵ infidelis noluerit⁶ esse cum coniuge⁷ fideli. Hic⁸ agnoscat fidelis suam libertatem, non ita se subiectum deputet servituti⁹, ut ipsam dimittat fidem, ne¹⁰ coniugem amittat¹¹ infidelem, hoc et¹² de fidelibus¹³ atque parentibus, hoc et¹⁴ de fratribus ac¹⁵ sororibus intelligitur, propter Christum esse omnes¹⁶ dimittendos, cum ponitur¹⁷ ista¹⁸ conditio ut¹⁹ Christum dimittat si eum²⁰ secum habere desiderat. Hoc²¹ ergo et de domo et de agris, hoc est²² de his²³ rebus que iure pecuniario possidentur²⁴.

ID 8.253] C 28 q 1 c 7 adding intelligendum est at end

¹ *om.* Lc

² Hilarium *BeCaLdLfljLmPfpwRaVo; Ylarium Cb; Varum OaTc; H'arium Tb

³ discedito *obsc. corr.* Ca

⁴ serv. sub. *CaMgPftbTc; sub. serv. Lm

⁵ si *MgPftbTc; *om.* Ca

⁶ noluerit *BeCaLdLflmMgOaRaTbTc; noluit CbLj; voluerit PfpwVo

⁷ esse cum con. *CaCbLdLfljLmMgPftc; cum con. esse Tb

⁸ Hi Vo

⁹ dep. serv. *CaCbLdLfljLmMgPftb; serv. dep. Tc

¹⁰ *corr. to* nec Cb

¹¹ *corr. fr.* dim. Mg

¹² et *CaMgPftbTc; *om.* Lf

¹³ fidelibus *CaCbLdLfljLmOaRaTcVo; filiis BeMgPftb

¹⁴ et *BeCaCbLdLjLmMgPftc; *om.* Lftb

¹⁵ ac *CaCbLjLmPftb; et LdLftc; aut Mg

¹⁶ esse omn. *CbLdLjLmPfpkRaVo; esse BeCa; omn. esse LfMgTbTc

¹⁷ cum ponitur *CaMgPftbTc; componitur Lm

¹⁸ quod *add.* Lf, *om.* *CaMgPftbTc

¹⁹ propter *add.* CaCb, *om.* *BeMgPftRaTbTc

²⁰ eum *CaCbLdLfljLmMgPktbTcVo; eos Pf

²¹ Hoc *BeCaMgPftbVo; Hec Lm; ?Tc

²² et *add.* Ca, *om.* *MgPftbTc

²³ his *Be(*after* rebus)CaMgPftbTc; iis CbLj

²⁴ intelligendum est *add. Brant with Grat, om.*

*BeCaCbLdLfljLmMgOaObOcOdOePfpkPtPwRaSgTbTcVmVoWcWd

34¹*Hermes in libro Pastoris, mandato iiiii²*

Non solum mechatio est illi qui carnem suam coinquinat, sed etiam qui simulacrum facit mechatur, quod si in his³ factis perseverat et penitentiam non agit, recede ab illa et noli convivere⁴ cum illa. Sin autem, et⁵ tu particeps eris peccati eius. Propter hoc preceptum est vobis per vos⁶ manere, sive⁷ viro sive mulieri⁸. Potest enim⁹ in eiusmodi¹⁰ penitentia esse.

ID 8.243b] + C 28 q 1 c 6 to peccati eius

¹ om. Lc

² Hermes - mand. iiiii *BeCaMgPfTbVo; Augustinus de adulterinis coniugiis lib ii Pw (*repeated as insc. of c 35*); Aug. de adult. con. Ra; Hermes - past. Tc; Augustinus Vp²

³ his *CaMgTbTcVo; ipsis Pf

⁴ conviv- *BeCaMgTb; viv- PfTcVo

⁵ et *BeCaOaTbTcVo; etiam MgPf

⁶ vobis per vos *BeCaPfTbTcVo; nobis per nos MgVp. Vp *continues*: sine viro manere, sine muliere *and ends cap.*

⁷ sine Ca

⁸ quia *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁹ enim *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁰ eiusmodi *BeMgOaTb; huiusmodi Ca²RaTc; eiusdem modi PfVo

35¹*Augustinus de adulterinis coniugiis, lib. II²*

Quod tibi durum videtur³ ut post adulterium reconcilietur coniugi⁴ coniunx si fides adsit, non erit durum. Cur enim deputamus⁵ adhuc⁶ adulteros quos vel baptisate ablutos vel penitentia credimus esse sanatos? Hec crimina in veteri Dei lege nullis sacrificiis⁷ mundabantur que Novi Testamenti sanguine sine dubitatione⁸ mundantur, et ideo tunc omnimodo prohibitum esse ab alio contaminatam⁹ viro recipere uxorem, quamvis David Saulis¹⁰ filiam quam pater eiusdem mulieris ab eo separatam dederat alteri¹¹, tanquam¹² Novi Testamenti prefigurator, sine

¹ om. Lc

² lib. II *BeCaMgPfPwRaTcVo; *om.* Tb, v. De reconciliacione coniugum *in mg.* Bd; v *in mg.* Be². Fr reconciliacione coniugum *add. in mg.* Lj², Quod coniuges po... conciliari post adu... *add. in mg.* Ln²

³ dur. vid. *CaMgPfTb; vid. dur. Tc

⁴ coniugi *BeCaLgMgOaObOcOdOePfTbVmVo; uxori Tc; *om.* Vosm.

⁵ -uta- ss Ca

⁶ ss Ra²

⁷ Dei lege nul. sac. *BeRaTb; lege Dei nul. sac. CaMgOaPwTc; lege sac. Dei nul. PfVo

⁸ sine dubitatione *CaMgOaTb; sine dubio BePfRa²TcVo; *om.* Ra

⁹ -atam *MgPfTbTc; -ato Ca

¹⁰ Saulis *CaMgPfTc; Saul Tb

¹¹ -eri *MgPfTbTc; -ero Ca

¹² tanquam *BeCaMgOaTbTc; <non>nunquam Pf; nunquam Vo

contaminatione receperit. Nunc autem postea quam Christus ait adultere, Nec ego te condempnabo, vade, deinceps noli peccare, et¹³ quis non intelligit¹⁴ debere ignoscere maritum, quod videt¹⁵ ignovisse Dominum amborum, nec iam se debere¹⁶ adulteram dicere cuius penitentis¹⁷ crimen divina credit miseratione deletum?

ID 8.242a] +C 32 q 1 c 7, var. at end

¹³ et CaMgPfTb; om. Tc

¹⁴ non int. *OaPfTbVo; int. non BeCaMg; non int. non Tc

¹⁵ -det *CaPfTbTc; -dit Mg

¹⁶ se deb. *CaMgPfTb; deb. se Tc

¹⁷ penitentis *CaMgPfTb; penitus Tc

36¹

Item

Indignantur mariti si audiant adulteros² pendere similes adulteris feminis penas cum tanto gravius eos puniri oportuerit³, quanto magis ad eos pertinet et virtute vincere, et exemplo regere feminas?⁴ [37] Item. Non erit turpis neque difficilis etiam post patrata⁵ atque purgata adulteria, reconciliatio coniugum, ubi per claves regni celorum non dubitatur⁶ fieri remissio peccatorum, non ut⁷ post viri divortium adultera revocetur⁸, sed ut post Christi consortium adultera non vocetur⁹.

ID 8.242b] +C 32 q 6 c 4 to regere feminas, +C 32 q 1 c 8, Non erit - vocetur

¹ om. Lc. No break in Vo

² aud. adult.] adult. <maritos> aud. Ra

³ -uerit *CaMgPfTb; -uit Tc

⁴ Vp places Indignantur mariti si – feminas after c. 15 above

⁵ patr- *CaPfTbTc; perpetr- Mg

⁶ after corr. Pf; dubitur Vo

⁷ non ut CaMgPfTb; ut non Tc

⁸ corr. fr. voc- Ra

⁹ non voc. corr. fr. revoc- Ra

38¹

Hermes in libro Pastoris, mandato² iiii

Ego dixi Pastori, Domine, si quis habuerit mulierem fidelem in Domino³ et hanc invenerit in adulterio, nunquid peccat vir si convivit⁴ cum illa? Et dixit mihi, Quamdiu nescit peccatum eius sine crimine est vivens cum illa. Si autem scierit vir⁵

¹ om. Vp

² mand. *CaMgPfTb; cap. Tc

³ Domino *CaMgPfTc; domo Tb

⁴ convivit *BeCaMgTb; convivat PfVo; vivat Tc

⁵ sc. vir *CaMgPfTc; vir sc. Tb

uxorem suam deliquisse et non egerit penitentiam mulier et permanet in fornicatione⁶ sua, et⁷ convivit cum⁸ illa vir, reus erit peccati eius⁹ et particeps mechationis eius. Et dixi illi, Quid ergo si permanet in vitio suo mulier? Et dixit, Dimittat illam vir, et vir¹⁰ per se maneat¹¹. ¹²Quod¹³ si mulier dimissa penitentiam egerit et voluerit ad virum suum reverti, non¹⁴ recipietur¹⁵ a viro suo? Dixit, Immo si non receperit eam vir suus peccat et magnum peccatum sibi¹⁶ admittit¹⁷. Sed¹⁸ debet recipere peccatricem que penitentiam agit¹⁹, sed non sepe. Servis enim Dei penitentia una est²⁰. Propter penitentiam ergo non debet, dimissa uxore sua²¹, aliam ducere. Hic actus²² similis est²³ in muliere et in viro.

ID 8.243] +C 34 q 1/2 c 7, Palea

⁶ corr. fr. fornc- Ca

⁷ et *BeMgOePfTb; si Ca; om. Tc

⁸ convivit cum *BeCaLcLgOaObOcOdMgPkTbVmVo; vivit cum Oe; cum vivit Pf; cum vivit cum Tc; coierit cum Vosm.

⁹ erit pecc. eius *BeOaPfTbVo; pecc. eius erit CaMgTc

¹⁰ vir *BeCaMgPfVo; om. TbTc

¹¹ man- *CaPfTbTc; perman- Mg

¹² Et dixi add. Migne, om. *BeCaLgMgObOcOdOePfTbTcVmVoBrant

¹³ Quod *CaMgPfTc; Quid Tb

¹⁴ non *CaPfTbTc; num Mg

¹⁵ -ietur *BeMgPf²TbTcVo; -iatur CaPf

¹⁶ sibi CaMgPfTb; om. Tc

¹⁷ admittit *MgPfTbTc; admitterit Ca

¹⁸ Sed *BeOaPf(lac. follows)TbTcVo; Ergo (?) CaMgPwRa

¹⁹ agit *CaMgPfTb; egit Tc

²⁰ una est *MgPfTbTc; una obsc. corr. Ca

²¹ sua *CaMgPfTb; om. Tc

²² affectus Oa

²³ sim. est *TbTc; est sim. CaMgOaPfRaVo

39

¹Excusatio fornicationis vel adulterii²

De hoc quod mihi reputatum est in hac sinodo, quod simul cum ista femina adulterium vel fornicationem³ fecissem, quod ego non ita⁴ feci nec inde me culpabilem recognosco, sic me Deus adiuvet ad istud iudicium⁵.

ID 8.215]

¹ De sacramento quod debeant viri facere mulieribus et mulieres viris suis quando reconciliantur add. in mg. Lj², De sacramento quid debent sibi facere coniuges cum reconciliantur add. in mg. Tc²

² Exc. forn. vel ad. MgPf; De sacramentis adulterii Be; Purgatio imputati adulterii CaRaTc; Fornicatio Lc; om. OaPk; Purgatio Pt; Item Tb. Separatio incestu copulationis. Excusatio fornicationis vel adulterii Vo. vi. De sacramento quod debent viri facere mulieribus et mulieres viris suis in mg. Bd; vi in mg. Be²

³ ad. vel forn. *CaMgPfTc; forn. vel ad. Tb

⁴ non ita *BeOaTb; ita non CaMgPfTcVo; si ita Pk

⁵ Cb fo. 92v ends, resuming in 8.67 below; at foot Cb² adds, Hic deficit unus quaternus

40¹

*Separatio inceste copulationis*²

Ab isto die in antea cum ista femina cum qua adulterium vel fornicationem fecisti, unde disciplinam vel³ penitentiam suscepisti, amplius non adulterabis nec fornicaberis⁴ cum ea nec aliam uxorem accipies⁵ nisi post peractam penitentiam tibi licentia data fuerit ab episcopo⁶ aut ab⁷ eius misso, Sic te Deus adiuvet.

ID 8.216]

¹ Lc after c 41

² inc. cop. om. Pt

³ vel *CaMgPfTb; et Tc

⁴ -aberis *CaMgTbTcVo; -abis Pf

⁵ after corr. Pf; duxeris with accipies ss Vo

⁶ tuo add. Tc, om. *CaMgPfTb

⁷ ss Tb

41

*Reconciliatio coniugatorum*¹

Ab isto die in antea istam tuam coniugem² nomine ill.³ quam iniuste dimiseras ita tenebis sicut per rectum maritus suam debet habere coniugem⁴ in dilectione et debita disciplina, nec eam per ullum malum ingenium a te separabis⁵, nec ea vivente aliam accipies. Sic te Deus adiuvet.

ID 8.217] +C 35 q 6 c 11

¹ coniugii Pt; Rec. con. Vo ss, over Separatio inceste copulationis

² tuam con. *CaPfTbTc; con. tuam Mg

³ nom. ill. BeMgPfTb; nom. N. CaTc; ill. Vo

⁴ coniugem *CaMgPfTb; uxorem Tc

⁵ -abis *CaMgPfTc; -aberis Tb

42

De eadem re

Amodo in antea istum tuum¹ maritum quem iniuste dimiseras ita tenebis et amplexaberis, et ei in servitio², in amore et in timore³ ita eris subdita, et obediens

¹ tuum *CaMgPfTb; om. Tc

² et add. CaMgRaTc, om. BePfTbVo

³ et timore ss Ra²

sicut per rectum uxor debet suo subiecta esse⁴ marito, nec unquam ab eo te separabis nec illo vivente alteri viro⁵ te sociabis nec coniugio aut⁶ adulterio. Sic te Deus adiuvet.

ID 8.218]

⁴ uxor deb. suo (ss Ra) sub. esse BeCaMgPfRa; uxor deb. suo esse sub. OaTb; uxor deb. suo subdita esse Tc; deb. uxor suo sub. esse Vo

⁵ viro *CaMgPfTc; om. Tb

⁶ aut *BeOaPf; vel Mg; nec CaRaTbTc; an Vo

43

Augustinus, libro¹ questionum super Genesim², cap. cliii³

Est⁴ ordo naturalis⁵ in hominibus, ut serviant femine viris, et filii parentibus, quia et illis⁶ hec⁷ iustitia est ut infirmior⁸ serviat maiori⁹.

ID 8.94] C 33 q 5 c 12

¹ libro *OaPf; lib' CaMg; in libro LcRaTc; Liber Vo; om. BeTb

² super Gen. om. Be

³ Mg *uncertain*. vi. De subiectione qua debent uxores viris suis subici *in mg.* BdLj²; vii *in mg.* Be²; Quod mulieres apud velare et viris debeant esse subiecte *add. in mg.* Ln²

⁴ *after corr.* Ra; autem *add.* Ln

⁵ naturalis *CaMgPfTc; legitimus Tb

⁶ illis CaMgPfTc; illi Tb

⁷ et illis hec] nulla *Migne*

⁸ infirmior BdLcLgMgObOcPfPtTcVo; inferior BeCaEaLnOaOd²OeRaTbVmWcWd; infirmior Ob²; firmior Od; maiori *Brant, Grat.*; maior *Migne*

⁹ maiori *BdCaLcLgLnMgObOcOdOePfPtRaTbTcVmVoWcWd; minor *Brant, Grat.*; minori *Migne*

44

Augustinus¹ questionum² de Veteri et³ Novo Testamento⁴, cap. cvi

Hec imago Dei est⁵ in homine ut unus factus sit dominus⁶ ex quo⁷ ceteri oriantur, habens imperium Dei quasi vicarius⁸ eius, quia omnis rex⁹ Dei habet imaginem. Ideoque¹⁰ mulier non est facta ad Dei imaginem¹¹. Sic etenim dicit, Et fecit

¹ Aug. CaMgTcVo; Idem PfTb

² quest. CaMgOaPkRaTbVo; libro quest. Pf; in questionibus Tc; questio *after* testamento Be

³ et *CaMgPkTbTcVo; om. Pf

⁴ -ento CaTbVo; t' Mg; test' Pf

⁵ Dei est *BeCaPfPkPwTbTcVo; est Dei EgMg

⁶ fact. sit dom. CaMgPfPkTb; sit dom. factus Tc; factus sit homo *Brant*

⁷ omnes *add.* EgLgMgWd², om. *BeCaLcOaObOcOdPfPkPwRaTbTcVmVoWd

⁸ vicarius *BeCaEgOaPfPwTbTcVo; in carnis Mg; vicartus Pk

⁹ rex BeOaPfTbVo²; lex CaMgTc; lex vel rex Ra; rer Vo

¹⁰ Ideoque *CaMgPfTb; Ideo et Tc

¹¹ Dei im. *CaMgPfTb; im. Dei Tc

Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum¹². Hinc est unde apostolus, Vir quidem, ait, non debet velare caput, quia imago et gloria Dei est. Mulier autem ideo¹³ velat quia non est gloria aut imago¹⁴ Dei.

ID 8.95] C 33 q 5 c 13

¹² Dei fec. eum BeMgOaRaTb; Dei fecit CaPf; suam Tc; fecit eum Vo

¹³ autem ideo *BeOaPkTb; vero CaEgMg; ideo LcPfPwRaTcWd; non Vo

¹⁴ gl. aut im.] imago aut gloria Wc

45¹

Augustinus²

Satis hinc apparet³ quemadmodum subditas viris feminas⁴ et pene famulas lex esse voluerit uxores, quod dicens⁵ adversus uxorem vir testimonium, unde⁶ lapidaretur illa si hoc⁷ verum esse⁸ demonstraretur, ipse tamen⁹ non vicissim lapidatur si hoc falsum constiterit, sed tantummodo castigatur et dampnificatur, eique perpetuo iubetur adherere qua carere voluerat. In aliis autem causis eum qui testimonio falso cuiquam nocuerit, quasi¹⁰ probaretur, iussit¹¹ occidi. Eadem plecti iubet¹² pena, qua fuerat si verum esset iste plectendus.

ID 8.96] C 33 q 5 c 14

¹ *om.* Lc

² Aug. *BeCaPkTbTc; Aug. in eodem MgVo; Idem in eodem Pf

³ hinc app. *MgPfTbTc; app. hinc Ca

⁴ subd. vir. fem. BeOaPfRaTbVo; vir. fem. sub. CaMgTc

⁵ quod dicens (vir *add.* Tc) *BeCaLgMgOaObOcOdOePfSgTbTcVmVo; dum constituit ut diceret

Brant

⁶ unde *BeCaMgPfPkPwVo; unum Tb; unum unde Tc; *om.* Oa

⁷ falsum *add.* Ra²Tc, *om.* *CaMgPfRaTb

⁸ ver. esse *BeMgPfTcVo; ver. CaRa; esse ver. Tb

⁹ tamen *CaMgTbTcVo; *om.* Pf

¹⁰ quasi CaPfPkPwTbTc; quo si Mg

¹¹ iussit *CaPfPkPwTbTc; ius sit Mg

¹² pl. iub. CaMgPfTc; iub. pl. Tb

46¹

Hieronimus super epistolam ad Titum

Cum caput mulieris vir sit, caput autem viri Christus, quecunque uxor non subicitur viro, hoc est capiti suo², eiusdem criminis rea est cuius et³ vir si non

¹ *om.* Lc

² hoc - suo *CaMgPfTb; *om.* Tc

³ et *CaMgPfTb; est *ss* Tc

subiciatur capiti suo Christo. Verbum autem Domini blasphematur vel cum⁴ contempnitur Dei prima sententia et pro nihilo ducitur, vel Christi infamatur evangelium dum contra legem fidemque nature ea que Christiana est et ex Dei lege⁵ subiecta viro imperare⁶ desiderat, cum etiam gentiles femine viris suis serviant communi lege nature⁷.

ID 8.97] C 33 q 5 c 15

⁴ cum PfRaTcVo; *om.* BeCaMgOaTb

⁵ Dei lege *BeCaMgPfTb; lege Dei PtTc

⁶ -are *MgPfTbTc; -ante Ca

⁷ serviant – nature] communi lege nature subiecte sint Pt

47¹

Augustini questionum in libro² Numeri, cap. liii³

Noluit ita⁴ lex aliquid vovere Deo adversus animam suam, ut non⁵ in aliquarum rerum licitarum atque concessarum abstinentia⁶, in eisdem votis femine valeat⁷ auctoritas sed virilis⁸, ita ut si adhuc innupte concesserat pater vota persolvere⁹, si antequam persolverit nupserit, et viro eius hoc cognitum non placuerit, non persolvat, et hoc omnino sine peccato, quia Deus mundavit eam sicut dicit, id est mundam¹⁰ iudicavit. Neque hoc contra Dominum fieri putandum est, cum ipse Deus¹¹ hoc preceperit¹², hoc voluerit. [48] Item. Manifestum est ita voluisse legem feminam sub viro esse ut nulla vota eius que abstinentie causa voverit reddantur ab ea, nisi auctor vir fuerit permittendo. Nam cum ad peccatum eiusdem viri pertinere voluerit¹³, si prius permiserit et postea prohibuerit etiam¹⁴ hoc¹⁵ tamen¹⁶ non dixit¹⁷ ut faciat mulier quod voverat, quia permissa iam prius a viro fuerat, viri dixit esse peccatum,

¹ *om.* Lc

² quest. (questio Be) in lib. *BeCaMgPfTbVo; quest. Ra; in lib. quest. Tc

³ Quod vota uxorum non sunt solvenda a viris non consentientibus *add. in mg.* Ln²

⁴ ita *BeMgOaPfRaVo; itaque AdCaLnTbTcWc

⁵ ut non CaOaPfTbTc; id est Mg

⁶ ut *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

⁷ fem. val. *CaMgPfTc; val. fem. Tb

⁸ virilis *CaMgPfTb; viri Tc

⁹ persol- *CaMgPfTc; sol- Tb

¹⁰ fieri *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

¹¹ Deus *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹² -perit *CaMgPfTc; -pit Tb

¹³ lex *add.* Tc, scilicet lex *add.* ss. Ca, *om.* *MgOaPfTb

¹⁴ etiam *MgPfTbVo; et CaTc; *om.* Be

¹⁵ hoc *BeCaPfTbVo; hic Mg; h' Tc

¹⁶ tamen *BeCaMgTb; tantum PfRaTcVo

¹⁷ lex *add.* Ca²RaTc, *om.* *BeCaMgPfRa²Tb

quia abnuat quod prius concesserat, non tamen mulieri vel ex hoc permissum dedit¹⁸
ut cum prius vir ei concesserit¹⁹ postea, si prohibuerit, contempnatur²⁰.

ID 8.98] C 33 q 5 c 16 to hoc voluerit, C 33 q 5 c 11 from Manifestum est - end

¹⁸ lex add. RaTc, om. *CaMgPFTb

¹⁹ non tamen mulieri – ei concesserit[erit?] in mg. Vo²

²⁰ contempnatur BeMgOaPFRaTbVo; contempnetur Ca; contempnatur Tc

49

Ambrosius¹ in libro questionum Veteris et Novi Testamenti, cap. lxx²

Mulierem constat dominio viri subiectam esse³ et nullam auctoritatem habere,
nec docere enim potest nec testis esse neque⁴ fidem dicere⁵ nec⁶ iudicare.

ID 8.85] C 33 q 5 c 17

¹ Ambrosius *BeLcMgPFTbVo; Augustinus CaRaTc

² lxxv BeOa; lxxvi Vp

³ dom. (after corr. Pf, domini Oa) viri sub. esse *BeOaPFTb; esse sub. sub dom. viri CaMgTc; domino viro sub. esse Lc; dominio viri esse sub. Ra; dominio viri subditam esse Vo

⁴ neque *BePFTbTcVo; nec CaMg

⁵ dicere *BeCaLcPFRaTc; dare MgWd²; ducere OaTbVoWd

⁶ nec *BeCaMgPFRaTb; neque TcWc

50

Ambrosius¹ in Exameron² in tractatu diei iiii³

Adam per Evam deceptus est, non Eva per Adam. Quem vocavit ad culpam
mulier, iustum est ut eam gubernatione⁴ assumat, ne⁵ iterum femina⁶ facilitate labatur.

ID 8.91] C 33 q 5 c 18

¹ Amb. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

² Exam- *CaMgTbTc; Exm- Pf

³ in tr. diei iiii *MgOaPFTcVo; in trathei iiii Ca?; de die iiii Ra; in tr. iiii diei Tb; om. Be

⁴ -ione BeCaPkTbTc; ?Mg; -ionem PfVo

⁵ ne *BeMgPFTbTc; nec Ca

⁶ -ina LcPFPkRaTbTc; -ine BeCaVo; -inea Mg

51¹

Ambrosius² super primam epistolam³ ad Corinthios

Mulier debet velare caput quia non est imago Dei, sed ut ostendatur⁴ subiecta.
Et quia prevaricatio per illam inchoata est, hoc signi⁵ debet habere in ecclesia propter

¹ om. Lc

² Amb. *CaMgTbTcVo; Idem Pf

³ prim. ep. *CaMgTcVo; ep. Be; ep. prim. PFRaTb

⁴ esse add. and canc. Tb

reverentiam episcopalem non⁶ habeat caput liberum, sed velamine tectum⁷, non habet potestatem loquendi⁸, quia episcopus personam habet Christi. Quasi ergo ante iudicem sic⁹ ante episcopum, qui vicarius Domini est, propter reatus originem¹⁰ subiecta¹¹ debet videri.

ID 8.92] C 33 q 5 c 19

⁵ signi *CaMgPfTb; signum Tc

⁶ non *BeOaPfTbVo; ne CaMgTc

⁷ et *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁸ pot. loquendi *BeCaMgOaPfVo; pot. ligandi Tb; loquendi pot. Tc

⁹ iud. sic *BeOaPfPkVo; iud. sit CaMgPw; iud. Christi sic RaTc; sit iud. sic Tb

¹⁰ reatus originem *BeOaPkRaTbVo; reatum originalem CaMgPfRa²Tc

¹¹ -ecta BeCaMgOaPfTb; -ecto Tc

52¹

Augustinus in libro de Civitate Dei, XII²

Cum igitur genus humanum post primam copulam viri facti ex pulvere et coniugis eius³ ex viri latere, marium feminarumque⁴ coniunctione opus haberet⁵ ut gignendo multiplicarent⁶, nec essent ulli homines nisi qui ex illis duobus nati fuissent viri coniuges sorores suas⁷ acceperunt. Quod profecto quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est dampnabilius religione prohibente. Habita est enim ratio rectissima⁸ caritatis ut homines quibus esset utilis atque honesta concordia diversarum necessitudinum vinculis necterentur. Nec unus in uno multas haberet, sed singule spargerentur in singulos, ac sic ad socialem vitam diligentius plurime⁹ plurimos obtinerent. Pater quippe et socer duarum sunt necessitudinum nomina. Ut ergo alium¹⁰ quisque habeat patrem, alium socerum, numerosius se caritas porrigat, utrumque¹¹ autem unus Adam esse cogebatur, et filiis et filiabus suis, quando fratres sororesque coniugio iungebantur¹². Sic et Eva uxor eius utrique sexui filiorum

¹ *om.* Lc

² XXII Ra. viii. Qua ratione non debet coniugium inter parentes fieri *add. in mg.* Lj², Qua ratione non debet fieri coniugium inter parentes *in mg.* Bd; viii *add. in mg.* Be²

³ eius *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁴ marium feminarumque CaOaPwTbTc; marum feminarumque BeRa; maritum feminariumque Mg; in harum feminarum PfVo

⁵ -eret *CaMgPfTc; -erent Tb

⁶ -ent *CaPfTb; ?Mg; -et Tc

⁷ sor. suas *CaMgPfTb; suas sor. Tc

⁸ rect- *CaPfTbTc; cert- Mg

⁹ plurime *CaMgPfRa²Tb; *om.* RaTc

¹⁰ ergo al. *CaPfTbTc; al ergo Mg

¹¹ -que *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹² iung- *CaPfTbTc; coniung- Mg

fuit et socrus et mater. Que si due femine fuissent, mater altera, et socrus altera, copiosius se¹³ socialis dilectio¹⁴ colligaret¹⁵. Sed hoc unde fieret¹⁶ tunc non erat quando nisi fratres et sorores ex illis duobus primis nulli homines¹⁷ erant. Fieri ergo debuit quando potuit, ut existente copia unde ducerentur uxores, que non erant iam¹⁸ sorores, ut¹⁹ non solum illud ut fieret²⁰ nulla necessitas esset. Quod humano genere crescente etiam inter impios deorum multorum falsorumque cultores²¹ sic observari cernimus, ut etiam si perversis legibus permittantur fraterna coniugia, melior tamen consuetudo ipsam malit exhorrere licentiam, sicque adversetur²² quasi nunquam licere potuerit. Copulatio igitur maris et femine quantum attinet ad genus²³ humanum quoddam seminarium est²⁴ civitatis. Celestis vero civitas opus habet ut noxam generationis evadat.

ID 8.39] C 35 q 1 c 1

¹³ se *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁴ dilectio *CaMgPfTc; collectio Tb

¹⁵ colligaret *CaMgPfTb; copularet Tc

¹⁶ fieret *CaMgPfTb; fuerit Tc

¹⁷ nulli hom. in upper mg. Ra²

¹⁸ non er. iam *BeOaPfTb; iam non er. CaMgTc

¹⁹ ut *CaMgPfTc; om. Tb

²⁰ ut fieret *BeOaPfTbVo; fieret ubi CaMg; fieret ut Tc

²¹ corr. fr. -esque Ca

²² -etur *CaMgPfTb; -atur Tc

²³ att. (repeated Tb) ad gen. *CaPfTbTc; ad gen. att. Mg

²⁴ terrene add. EgLgMg, om. *BeCaObOaOcOdOePfPtPwRaTbTcVmVoWc

53¹

Primus liber Institutionum², tit.³ x

⁴Inter eas personas que parentum liberorumve⁵ locum obtinent, inter se nuptie contrahi⁶ non possunt, veluti inter patrem et filiam, vel⁷ avum vel⁸ neptem, vel matrem et filium, vel aviam et nepotem, et usque ad infinitum⁹. Et si tales persone

¹ om. AaLc

² Primus liber inst. (with very large 'P') CaPk, with space for large initial Sg, in common form VoWc; Primo libro inst. Pf; Inst. lib I EgMgPw(in insc.; see below)RaVp; De libro inst. Tb; Ex primo lib. inst. Tc

³ tit. *BePfPkTbTcVo; cap. CaEgMgPwRa; om. BeOa

⁴ Primus liber (om. Vp) inst. tit. x (Christo Ca) repeated as first words of text CaPwRaTbVp, in text only Be

⁵ -orumve *BeCaMg;-orumque Oa; -orum PfRaTcVo; -orum vel Tb

⁶ nup. con. *CaMgPfTb; con. nup. Tc

⁷ vel *BeOaPfTbTcVo; et CaMgRa

⁸ vel BeOaMgPfRaTcVo; et CaTb

⁹ in- ss Ca

inter se coierint, nefarias atque incestas nuptias contraxisse dicuntur. Et hec adeo¹⁰ ita sunt ut quamvis per adoptionem parentum liberorum¹¹ loco sibi esse¹² ceperunt¹³, non possunt¹⁴ inter se matrimonio iungi¹⁵, in tantum ut etiam dissoluta adoptione idem iuris¹⁶ maneat. Itaque eam que¹⁷ per adoptionem filia aut neptis esse ceperit non poteris uxorem ducere quamvis eam mancipaveris¹⁸. Inter eas quoque personas que ex transverso gradu cognationis iunguntur, est quedam¹⁹ similis observatio, sed non tanta. Sane enim inter fratrem sororemque nuptie prohibite sunt²⁰, si²¹ ab eodem patre, ab eademque matre²² nati fuerant²³, sive ex alterutro²⁴ eorumdem. Et si qua per adoptionem soror tibi esse ceperit, quamdiu quidem constat adoptio²⁵, sane inter te et eam nuptie consistere non²⁶ possunt²⁷, filiam²⁸ uxorem ducere non licet, sed nec neptem fratris vel sororem²⁹ ducere quis potest, quamvis quartus gradus sit³⁰. Cuius enim filiam ducere uxorem non licet, eius neque neptem permittitur. Eius³¹ vero mulieris quam pater tuus adoptavit³², filiam non videris impediri uxorem ducere, quia neque naturali neque civili iure tibi³³ coniungitur³⁴. Duorum autem fratrum sororumve liberi³⁵, vel fratris et³⁶ sororis iungi non³⁷ possunt. Item. Amitam licet³⁸ adoptivam

¹⁰ adeo *CaMg; ideo BePfTbTcVo

¹¹ -orum BeOaPfTbTcVo; liberumve Ca; -orumve Mg

¹² sibi esse *CaPfTbTc; esse sibi Mg

¹³ -unt *BeCaTbTc; -int MgPfVo

¹⁴ -unt CaMgPfTb; -ent Tc

¹⁵ iungi *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁶ iuris *CaMgPfTb; ius Tc

¹⁷ quam Vo. tibi add. CaMg, om. BeOaPfTbTcVo

¹⁸ man- BeMgOaPfTbVo; emancipaveris Ca; emancipaveris Tc. Itaque eam – mancip. om. Vc, add. Vc²

¹⁹ quedam *BeCaMgTbTc; erasure Pf; quendam Vo

²⁰ sed add. Tc, om. CaMgPfTb

²¹ si BeMgOaPfTb; sive Ca?; sed si Tc

²² eademque matre *BeMgOaPfVo; eodemque matre Ca; eadem matri Tb; eademque parente Tc

²³ fuerant MgPfTbVo; fuerint BeCaTc

²⁴ alterutro *CaMgPfTb; adulterio Tc

²⁵ const. ad. *CaPfRaTbTc; ad. const. Mg; enim patris (?) in mg here Ra²

²⁶ ss Ca

²⁷ fratris vel sororis add. BeCaEgMg, om. *PfPkPwTbTcVo

²⁸ filiam *MgPfTbTc; om. BeCa

²⁹ sororem OaPfPwTbVo; sororis BeCaMg; sororem fratris Tc

³⁰ grad. sit CaPfTbTc; sit grad. Mg

³¹ Eius *BeMgPfTbTc; Quis Ca

³² adoptavit *CaMgPfTb; om. Tc

³³ iure tibi *CaMgPfRaTb; tibi iure Tc; ..cap cano ...preiudicant in mg. Ra²

³⁴ ...si mater sit in potestate non per eam filia, quia matres filios in potestate non habent add. in mg. Mg

³⁵ -eri *CaMgPfTb; -eris Tc

³⁶ et *BePfTbVo; vel CaMgTc

³⁷ ss Ca²

³⁸ licet *CaMgPfTb; om. Tc

uxorem ducere³⁹ non licet⁴⁰ materteram⁴¹, quia parentum loco⁴² habetur⁴³. Qua ratione verum est⁴⁴ magnam quoque amitam et materteram magnam prohiberi⁴⁵ uxorem ducere⁴⁶. Affinitatis quoque veneratione quorumdam nuptiis abstinere necesse est, ut ecce privignam aut nurum uxorem ducere non licet quia utreque filie loco sunt. Item. Mariti autem filius ex alia uxore et uxoris filia ex alio marito vel contra⁴⁷ matrimonium recte contrahunt, licet habeant fratrem vel sororem ex matrimonio postea⁴⁸ contracto⁴⁹.

Si uxor tua post divortium ex alio filiam⁵⁰ procreaverit, hec⁵¹ quidem⁵² non est privigna tua⁵³. Item. Si adversus ea que diximus aliqui coierint, nec vir nec uxor nec⁵⁴ matrimonium⁵⁵ intelligitur, nec dos. Itaque, qui ex eo coitu nascuntur, in potestate patris non sunt, sed tales sunt quantum ad patriam potestatem⁵⁶ pertinet⁵⁷ quales sunt hi⁵⁸ quos mater vulgo⁵⁹ concepit. Nam nec hi⁶⁰ patrem habere intelliguntur. Cum his etiam incertus est coitus unde solent filii spurii⁶¹ appellari⁶², vel a Greca voce⁶³ sporadii⁶⁴, concepti⁶⁵ quasi⁶⁶ sine patre⁶⁷ filii. Sequitur ergo⁶⁸ ut et⁶⁹ dissoluto tali coitu⁷⁰ dotis exactioni⁷¹ locus sit⁷².

³⁹ ux. duc. *CaPfTbTc; duc. ux. Mg

⁴⁰ nec *add.* PfRa, Item *add.* Mg, *om.* BeCaRa²TbTcVo

⁴¹ -eram *MgPfTb; -eram quoque BeCa; -era Tc

⁴² parentum loco *CaMgPfTc; loco parentis Tb

⁴³ -etur CaMgTbTc; -entur Pf

⁴⁴ Qua rat. verum est *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁴⁵ -eri *CaMgPfTb; -emur Tc

⁴⁶ ux. duc. *BeOaTb; duc. ux. CaMgPfTcVo

⁴⁷ marito vel contra *CaMgPfTb; matre Tc

⁴⁸ *in mg.* Ra²

⁴⁹ natus *add.* CaOd², *om.* *BeMgOdPfRaTbTc

⁵⁰ *corr. to* filio Ca

⁵¹ hec *CaTbTc; h' MgVo; hoc Pf

⁵² quidem *CaMgPfTb; *om.* Tc. hec quid. *ss* Be

⁵³ Sed Iulianus huiusmodi nuptiis abstinere debere ait *add.* EgLgMg, *om.*

*BeCaObOcOePfpkPwRaTbTcVmVoBrant

⁵⁴ nec nuptie *add.* Od²Vosm.; nuptie nec *add.* Ca, *om.* *BeLgMgOaObOcOdOePfRaTbTcVmVoBrant

⁵⁵ esse *add.* LgMg, recte *add.* Tb, *om.* *BeCaObOcOdOePfRaTcVmVo

⁵⁶ sed sales sunt quantum – patriam potestatem *repeated* Vo

⁵⁷ pat. pot. pertinet BeCaMgTb; pat. pot. pertinent PfVo; patrie pertinet pot. Tc

⁵⁸ sunt hi *BeTb; hi sunt CaMgPfTcVo

⁵⁹ mater vulgo *BeCaMgPfTc; vulgo mater Tb

⁶⁰ qui *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

⁶¹ fil. sp. *MgPfTbTc; sp. fil. Ca

⁶² appellari *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁶³ voce *CaMgPfTb; lingua Tc

⁶⁴ spor- *BeTbVo; sporodii Ca; sporadei Mg; sper- Pf; sporazin Ra; spar- Tc

⁶⁵ vel *add.* Mg, *om.* *CaPfTbTc

⁶⁶ *in mg.* Ra²

⁶⁷ patre *CaMgTbTcVo; patrie Pf

⁶⁸ ergo *CaFcMgObOcOdPfSeTb; igitur Tc

ID 9.1] *Inst. De Nuptiis, § Inter eas*

⁶⁹ et *OaTb; eo Pw; *om.* BeCaFcMgObOcOdPfSgTcVo

⁷⁰ nec *add.* Od²

⁷¹ -ioni *Be²MgOd²Pf(?*after corr.*)RaTbTcVo; -ione BeOdSg

⁷² sit *BeCaMgObOcOdOePfpkPwSeTbVo; non sit Ra; *om.* Tc. Sequitur ergo - locus sit

*AbBdBeCaEcEgFcGcKaLbLgMgOaObOcOdOePfpkPtPwQa(Ra)SdSeSgTb(Tc)VmVoVpWaWbWc
; *om.* Brant

54¹*Ambrosius Paterno*

Tu² copulares³ filium tuum⁴ et neptem ex filia, id est ut accipiat sororis⁵ sue filiam. Interroga nominum legionem⁶, nempe⁷ avunculus iste illius, illa huius neptis vocatur. Item. Quid est⁸ quod dubitari queat cum lex divina etiam fratres patruales prohibeat convenire in coniugalem copulam⁹ qui sibi quarto copulantur gradu? Hic autem gradus tertius est qui etiam civili iure a consortio coniugii videtur exceptus.

ID 9.5]

¹ *om.* Lc

² Ut Vp

³ copulares OaPftbVo; copulare paras BeCaMgRa; copulare vis Tc

⁴ tuum *CaMgPftb; *om.* Tc

⁵ *add.* Ca³

⁶ legionem MgPftbTc; religionem Ca

⁷ nempe *CaMgPftc; nepte Tc

⁸ Quid est *CaMgPftbTc; *om.* Brant

⁹ Item *add.* Tc, *om.* *CaMgPftb

55¹*Alexander II clericis Neopolitanis²*

De parentele gradibus tam famose questionis apud illos³ scrupulum⁴ nuper etiam inter vos⁵ emersisse cognovimus, super qua⁶ nonnullos perniciosos interpretes⁷ ac disputatores contra veritatis regulam sanamque doctrinam dogmatizare dolemus. Sedentes enim in cathedra pestilentie dictant⁸ iura, que nesciunt, et docent illa⁹ que

¹ *om.* Lc

² Neopolitanis *CaMgPftbVo; Nepotianis Oa; Neopolis Tc. Be *replaces* Zacharias papa cp. i *with* Clericis Neapolitanis Alexander II; ...cautem gradus ...cius est qui etiam ...mili iure a.. *add. in mg.* Ln²

³ tam fam. quest. ap. illos BeMgPft²; fam. tam. quest. apud illos CaPftRaVo; fam. tam apud illos quest. OaTb; fam. quest. tam apud illos Tc

⁴ -lum *CaMgPftb; -losus Tc

⁵ nuper etiam inter vos *CaMgPftb; quam inter vos etiam nuper Tc

⁶ qua *CaMgPftb; quam Tc

⁷ *in mg.*, *with an erasure in text* Ra²

⁸ dictant *BeCaMgTbTc; dicitant PftVo

⁹ *ss* Ra²

nullatenus didicerunt. Nam, ut fertur, ita generationes a duobus fratribus altrinsecus¹⁰ prodeuntes enumerant ut eorum invicem filios iv, nepotes vi, pronepotes viii generationem esse perhibeant¹¹. Hoc itaque modo unumquemque generationis gradum, qui unus procul dubio dicendus est¹², dividunt, atque imperite numerando progeniem¹³ desecare contendunt¹⁴. Qui nimirum nequaquam in huius¹⁵ fetoris ructus¹⁶ pestilenter irrumperent si sacre pabulum scripture vivacis ingenii faucibus ruminarent. Nam quod duorum fratrum sive nepotum¹⁷ vel¹⁸ deinceps utrinque¹⁹ descendunt generationes non diverse dici, sed eodem ac²⁰ sub uno²¹ nomine debeant uniformiter appellari, testatur liber Geneseos cum dicit, Vixit Ioseph centum et decem annis et vidit Ephraim filios²² usque ad tertiam generationem. Filii quoque Machir²³ filii Manasse nati sunt in genibus Ioseph. Porro autem si sic generationes supputari²⁴ deberent ut vestri²⁵ disputatores autumant dum Ioseph ex²⁶ utroque filio Ephraim, scilicet²⁷ et Manasse, nepotes haberet, nequaquam scriptura²⁸ diceret, quia vidit filios²⁹ Ephraim usque ad tertiam sed³⁰ usque ad vi generationem. Item. Beatus quoque Gregorius dum super Anglorum coniugiis scriberet, hec fere verba deprompsit. [56] Quedam lex Romana in³¹ republica precepit ut duorum fratrum vel sororum filius vel filia³² in coniugio copularentur. Sed omnino cognoscitur ex hoc coniugio³³ sobolem non posse³⁴ subcrescere. Unde necesse est ut iam iv, vel v³⁵

¹⁰ *in mg.* Ra²

¹¹ perh- *CaMgPfTb; proh- Tc

¹² dic. est *MgPfTbTc; gradus est dic. Ca

¹³ progeniem *CaMgPfTb; propaginem Tc

¹⁴ contendunt *CaPfTbTc; contempnunt (vel contendunt *ss*) Mg

¹⁵ huius *MgPfTbTc; huiusmodi Ca

¹⁶ ructus *BeOaTb; rictus Be²CaPfRaVo; ritus Mg; rectus Tc

¹⁷ nepetum Tc

¹⁸ vel *CaMgPfTb; et Tc

¹⁹ utrinque *BeMgPfVo; utrumque CaOa; utrique TbTc

²⁰ ac *BeMgPfTbVo; aut Ca; et Tc

²¹ et sub uno *ss* Tc

²² filios *MgPfTbTc; *om.* Ca

²³ Machir *BeCaTbTcVo; Marchir MgPf

²⁴ supp- *CaMgPfTb; comp- Tc

²⁵ vestri *BeMgPfTbVo; nostri CaTc

²⁶ ex *MgPfTbTc; *om.* Ca

²⁷ scil. *CaMgPfTb; *om.* Tc

²⁸ neq. scr. *CaPfTbTc; scr. neq. Mg

²⁹ us *add. and. canc.* Ca

³⁰ sed *CaMgPfTb; et Tc

³¹ *corr. fr.* iure Ca

³² filia *MgPfTbTc; filiam Ca

³³ copularentur set omnino cognoscitur ex hoc coniugio *repeated Ca, om.* *MgPfTbTc

³⁴ sob. non posse *OaTb; non posse sob. BeCaMgPfTcVo

³⁵ v *BeCa²MgPfTbVo; vi CaTc

invicem generatione³⁶ copulentur, in quibus nimirum verbis luce clarius patet quia dum doctor insignis duorum fratrum soboles prohibet³⁷ in matrimonio iungi³⁸, in iv vero generatione³⁹ permittit neophitos copulari ut quamquam⁴⁰ cultores perversi dogmatis astruunt, generatio iv in duorum fratrum filiis valet inveniri.

ID 9.6]

³⁶ inv. gen. CaMgPfTc; gen. invice Tb

³⁷ in mg. Ra²

³⁸ Mq resumes

³⁹ vero gen. *CaMgPfTb; om. Tc

⁴⁰ ut quamquam OaTbWc; nequaquam ut (ss Pf, in mg. Ra) BeCaMgMqPfRaTcVo

57

Decretum¹ Gregorii iunioris

Si quis fratris uxorem duxerit in coniugium, anathema sit. Si quis novercam aut nurum suam duxerit, anathema sit. ²Si quis consobrinam suam³ duxerit, anathema sit. Si quis⁴ de propria cognatione vel quam cognatus habuit⁵ duxerit in coniugium⁶, anathema sit.

ID 9.19]

¹ Decretum CaTb; Decreta BeMgPfRa; Ex decr' Tc

² et add. CaMgTc, om. *BePfTbVo

³ suam *CaPfTbTc; om. Mg

⁴ quis *CaMgPfTc; quid Tb

⁵ -uit *BeMgOaPf; -uerit CaTbTcVo

⁶ in con. om. Pt

58¹

Zacharias papa, cap. i

Asserentibus hominibus de Germanie partibus didici quod beate recordationis papa Gregorius, dum eos ad religionem Christianitatis divina gratia illustraret, licentiam illis dedisset in quarta sese copulari generatione. Quod quidem Christianis licitum non est² dum usque³ se cognoverint⁴. Sed dum rudes erant invitandi ad fidem quamquam⁵ minime scriptum reperimus⁶ non ambigamus.

ID 9.20]

¹ om. Lc

² Chr. - est] licitum non est Christianis Vm

³ usque *BeCaOcPfTbVmVo; utique Mg; om. Tc

⁴ dum (om. Oa) - cogn. *BeCaMgOaObOcOdOePfPtTbTcVmVo; om. Brant

⁵ quamquam BeTb; quod CaMgPfTc; quodque Vo

⁶ reperimus BeCaEaLgMqOaObOcOdOePfPkPtRaTbVmVoVpWc; rep. concessum EgMgTc; comperimus Brant

59

Capitulum quinto¹

Ut² consobrinam, neptem, novercam, fratris uxorem, vel de propria cognatione, vel quam cognatus³ habuit⁴ nullus audeat sibi in coniugio⁵ copulare. Si quis huic tali⁶ nefario coniugio convenerit, et in eo permanserit, sciat se apostolice auctoritatis⁷ anathematis vinculis esse⁸ innodatum, et nullus sacerdos tribuat ei communionem. Si vero conversus divisusque⁹ fuerit a tali¹⁰ copulatione digne penitentiae submitatur ut sacerdos loci¹¹ consideraverit.

ID 9.21]

¹ Cap. quinto *BeCaOaTbTc; Item cap. quinto EgLcPf; cap. ii Mg; Beda in ystoria Anglorum cp. v.xxxiiii et viii tr' Aug. Vo; om. PkVp

² Et Vp; om. Pk

³ om. Vo

⁴ -uit *BeOaPftb; -uerit CaMgTcVo

⁵ sibi in con. *Be²OaPftbVo; sibi con. BeTc; in con. Ca; in con. sibi Mg

⁶ huic tali *BeOaPktbVo; huic CaMgPf; huic tam Ra; tali Tc

⁷ imperio add. ss Tc, om. *CaMgPftb

⁸ esse *BeOaTbTc; om. CaMgPftVo

⁹ conv. divisusque *CaMgPftb; divisus conversusque Tc

¹⁰ tali *MgPftbTc; om. Ca

¹¹ sac. loci *CaMgPftb; sac. Tc; loci sac. Wc

60¹*Beda in historia Anglorum XXXIII et viii responsio Augustini²*

Si debeant duo germani fratres singulas sorores uxores³ accipere, que sunt ab illis longa progenie generate.

ID 9.27a]

¹ om. Lc

² Beda - Angl. xxxiiii et viii resp. (tr' Mq) Aug. MqSgTb; Beda - xxxiii Be; Beda - xxxiiii et v inter. Aug. Ca; Beda - et viii Ea; Beda - Angl. viii tractatu inter.... Aug' Eg; Beda - Augustini. Responsa Gregorii Lg; Beda - Angl. xxxiiii et v tractatu Aug' resp. Gr. Mg; Beda - xxxiiii et v Ob; Beda - xxxiiii et v tract. Aug. Oc; Beda - xxxiiii OdVm; Beda - xxxiiii et viii resp. Oe; Beda - Angl. xxxiii et viii tr' PkWc; Interrogatio Augustini Pf; Beda xxx et <v>iii tr. Ra; Beda in hist. Anglorum Tc; Nicholas Constantiniensi episcopi Salomoni Vo; Ex concilio Cabillonensi Vp

³ uxores Be(after accipere)OaRaTbTc; om. CaMgMqPftVo

61¹*Responsio Gregorii*²

Hoc fieri³ modis omnibus licet. Nequaquam enim⁴ in sacris eloquiis invenitur quod huic capitulo contradicere videatur.

ID 9.27b]

¹ *om. Lc*

² Resp. Greg. *Mg(ss)MqPfTbVo(*in text*); Inter' Augustini et respondit Greg' Be; Resp. Gregorius Ca; Resp. Greg. in tractatu Aug. Ob; Augustino respondit Gregorius Pt; Resp. Gr. Augustino Ra; Gregorius Tc

³ Hoc fieri *om. Ea, which runs 61 on from 60*

⁴ enim *CaMgPfTb; *om. Tc*

62¹*Cap. xxxvii. Gregorius respondit Augustino*²

Cum noverca misceri grave facinus est, quia in lege scriptum est, Turpitudinem patris tui³ non revelabis. Neque enim turpitudinem patris filius revelare potest, sed quia scriptum est, Erunt duo in carne una, qui turpitudinem noverce que una caro cum patre fuit revelare presumpserit, profecto patris turpitudinem revelabit⁴. Cum cognata quoque misceri prohibitum est, quia⁵ per coniunctionem priorem caro fratris fuerit⁶ facta. Pro qua re etiam Iohannes Baptista capite⁷ truncatus est, et sancto martirio consummatus est⁸.

ID 9.28]

¹ *om. Lc*

² Cap. - Aug. (-ini Vo) *CaOaPkRaTbVoVp; Resp. Gr' Aug' cp. xxxvii Be; (Greg respondit Augustino *cancelled*) Item Gregorius Eg; Aug. cap. xxxvii Gr. resp. Mg; Cap. xxxvii. Resp' August' Mq; Item responsio Gregorii Pf; Gr. item eidem Pt; Gregorius Augustino Tc

³ tui *CaEgPfTbTc; *om. Mg*

⁴ -abit *CaMgPfTb; -avit Tc

⁵ quia *CaMgPfTc; que Tb

⁶ fuerit *CaMgPfTb; fuit Tc

⁷ capite *BeMqRaTbTc; *om. CaMgPfVo*

⁸ cons. est Ca²MgMqOaPfRaTbVo; coronatus est BeCa; cons. PtTc

63¹*Nicolaus Constantiensi episcopo Salemoni*²

Sciscitatur³ a nobis sanctitas vestra si aliquis homo⁴ commatres spirituales habere valeat, unam post alteram. In quo fraternitas tua⁵ meminisse debet scriptum esse, Erunt duo⁶ in carne una⁷. Itaque, cum constet quia vir et uxor una caro per connubium efficiuntur, restat nimirum virum compatrem constitui illi mulieri, cuius matrimonio assumpta uxor commater esse videbatur. Et idcirco liquet virum illi femine⁸ non posse iungi in⁹ copula, que commater eius erat, cum qua idem una fuerat caro¹⁰ effectus.

ID 9.35, and 1.137] C 30 q 4 c 1

¹ *om. Lc; in Vp caps 63-7 appear in the order 64, 63, 67, 65, 66*

² Const. ep. Salemoni BeCaMgMqOaRaTbVo; Salomoni Const. ep. *Pf; papa Const. ep. Salomonis Pt; Const. ep. Tc. ix. De eo quod non potest vir duas commatres unam post aliam ducere *in mg. Bd*; De eo quod unus non potest duas commatres ducere unam post aliam *add. in mg. Lj²Lk², ix add. in mg. Be²; quod nullus [?] duas commatres potest habere uxores add. in mg. Ln²*

³ -itatur *CaMgPfTb; -itur Tc

⁴ duas *add. ss Ra²*

⁵ tua *CaMgPfTb; vestra Tc

⁶ Er. duo *CaMgPfTb; Duo er. Tc

⁷ *obsc. corr. Ca*

⁸ femine *CaPfTbTc; mulieri Mg

⁹ in *MgPfTbTc; *om. Ca*

¹⁰ fuerat caro OaPfTbVo; caro fuerat BeCaMgTc

64¹*Idem Carolo archiepiscopo*

Si quis cum matre² spirituali³ fuerit fornicatus anathematis, ut scitis⁴, percutitur ictibus. Similiter autem et illum⁵ percutere promulgamus⁶, qui cum ea quam de sacro fonte baptismatis⁷ suscepit⁸ aut cum illa quam ante episcopum tenuerit cum sacro⁹ chrismate fuerit uncta¹⁰, fornicationis perpetraverit¹¹ scelus, legitimam¹² tamen, si habuerit¹³, non dimittere cogatur uxorem.¹⁴

¹ *om. AaLc*

² cum matre BdBeLdMgPfPkRaSeVoWc; cum commatre CaLflJLmMqOaTbTc; matre Lm

³ -ale Lm; *ss Wc*

⁴ ut scitis *BdCaLdLflJLmMgPfTbVo; ut sciatis BePk; *om. Tc*

⁵ et illum *CaMgPfTbTc; *om. Lf*

⁶ prom- *BeCaPfRaTcVo; perm- LdMgTb

⁷ fonte bapt. *BdBeCaLdLflJLmMgPfTb; bapt. fonte Tc

⁸ -perit *BdCaLdLflJLmMgPfTb; -pit Tc

⁹ sacro *CaMgPfTbTc; *om. Ld*

¹⁰ uncta *BdBeLdLflJLmMgPfTc; tincta Ca; iuncta Tb

ID 9.36] +C 33 q 2 c 17

¹¹ -averit *CaMgPftbTc; -avit Ld

¹² -eget- Lm

¹³ -uerit *CaMgPftbTc; -uit Lj

¹⁴ Quos enim Deus coniunxit homo separare non debet *add. Brant (cf dp C 33 q 2 c 17), om.*

*AbBdBeCaEaEcEgFcGcKaLbLdLfLgLjLmMgMqOaObOcOdOePfPkPtPwQaRaSdSeSgTbTcVmVo
VpWaWbWc

65¹

Ex concilio Cabillonensi, cap. iiii

Dictum etiam nobis est quasdam feminas desidiose, quasdam vero fraudulentem ut a viris² suis separentur, proprios filios³ coram episcopis ad confirmandum tenuisse. Unde nos dignum duximus ut si qua mulier filium⁴ suum desidia aut fraude aliqua coram episcopo tenuerit ad confirmandum⁵, propter fallaciam suam, aut propter fraudem quamdiu vivat penitentiam agat, a viro tamen suo non separetur.

ID 9.81] C 30 q 1 c 4

¹ *om. Lc*

² a viris *MgPftbTc; auris Ca

³ suos *add. Mg, om. *CaEgPftbTc*

⁴ *corr. fr. virum Ra²*

⁵ tenuisse. Unde - conf. *CaEgPftbTc; *om. Mg*

66¹

Ex concilio Magontiensi², cap. x in claustro Sancti Albani habito³

De eo quod interrogasti si ille qui filiolum suam duxit⁴ uxorem, et de eo qui concubuit cum commatre sua spiritali, et de eo qui filium suum baptizavit, et cuius uxor eum de fonte suscepit, ea ratione ut discidium coniugii fieret⁵, si postea in tali copulatione permanere possent, de talibus sic respondendum est⁶. Si filiolum⁷ aut commatrem suam spiritualementem aliquis in coniugio duxerit, separandos eos esse⁸ iudicamus, et gravi penitentia plectendos. Si autem coniuges legitimi unus aut ambo

¹ *om. Lc*

² Mag- *CaPftbTc; Mog- Mg

³ in cl. - hab. *BdBeMqOaRaTbVo; in cl. - Albani CaMg; *om. Pftc; x. De eo qui cum filiola sua aut cum commatre aut qui filium suum baptizavit, aut cuius uxor filium suum aut privignum de sacro fonte levavit, aut ad confirmationem tenuit, et ideo volunt separari in mg. BdLj²Lk²*

⁴ duxit *MgPftbTc; duxerit Ca

⁵ con. fier. *BeOaPftbVo; fier. con. CaMgTc

⁶ est *MgPftbTc; *om. Ca*

⁷ suam *add. Tc, om. *CaMgPftb*

⁸ eos esse *BeCaMgTcVo; esse eos Pf; esse Tb

ex industria fecerint, ut filium suum de fonte suscipiant ut discidium fiat, tale consilium damus. Si innupti manere voluerint, bonum est. Sin autem, gravis penitentia insidiatori iniungatur et simul maneant⁹. Et si supervixerit prevaricator coniugii¹⁰, acerrima penitentia multetur et sine spe coniugii maneat.

ID 9.82] C 30 q 1 c 5

⁹ maneant *CaPfTbTc; om. Mg

¹⁰ superv. prev. con. *BePfVo; prev. con. superv. CaMgTc; previxerit prev. con. OaTb; pervixerit prev. con. Pk

67

Ex concilio Triburiensi, cap. xlvi¹

Qui spiritualem² habet compatrem³ cuius filium⁴ de lavacro sacri fontis accepit, et eius uxor commater non est, liceat ei defuncto compatre suo eius viduam ducere in⁵ uxorem, si nullam habent consanguinitatis propinquitatem. Quid enim? Nunquid non possunt coniungi quos nulla proximitas⁶ carnalis vel in id⁷ generatio secernit spiritualis?

ID 9.96] C 30 q 4 c 4

¹ Hec sententia non est auctentica in mg. Be²

² -alem *CaMgTbTcVo; -aliter Pf

³ -patrem *BeCaLcMgPfTcVo; -matrem MqOdTb

⁴ vel filiam add. CaLgOd²Ra, vel filia add. Mg, lacuna Pk, vel add. MqOaObTbVm, om.

*BeOcOdOePfTcVoWc

⁵ in *CaPfTbVo; ? Mg; om. Tc

⁶ proximitas *BeMqOaPfPkTbVo; propinquitas CaMg(vel proximitas ss)RaTc

⁷ in id *BeCaMg(nullam ss)MqTb; nulla PfRaVo; om. Tc

68¹

[Gregorius papa]²

Gregorius servus servorum Dei, Venerio Caralitano. Fraternitatis tue studiose sagacitati, frater amande, quas debeo refero grates, quoniam quesisti que debuisti et³ iucundum reddidisti me⁴. Unde placide ad inquisita respondeo⁵. Sedem apostolicam consulere decrevist⁶, si mulier copula nuptiali extraneo viro iuncta cognationi eius

¹ om. Lc

² Greg. papa Pf; Gregorius Venerio Caralitano Mg; Idem Ra; Greg. episcopus Tb; De eodem Tc; Epistola Gregorii ad Caralitanum Vo; Greg. papa Venereo Caralitano episcopo Brant; om.

BeCaEgMqOaPkPtWc. In quo ramusculo consanguinitatis possunt coniugia fieri add. in mg. Eg

³ ques. que deb. et *CaMgPfTc; que deb. ques. Tb.

⁴ redd. me *BePfTbVo; redd. Ca; me redd. MgTc

⁵ -deo *CaMgPfTb; -de Tc

⁶ decrevist⁶ *MgPfTbTc; debuisti crevist⁶ Ca

pertineat, si eo defuncto cognatio⁷ maneat eadem⁸, vel si⁹ sub alio viro cognationis vocabula dissolvantur, vel si¹⁰ suscepte soboles possint legitime ad prioris viri cognationis transire copulam¹¹. Est enim verbum Domini validum et forte, est¹² durabile, est¹³ perseverabile, est immutabile, non¹⁴ momentaneum, non transitorium. Ait autem¹⁵ per se ipsa¹⁶ Veritas quod¹⁷ Deus est verbum Dei, Celum et terra transibunt, verba autem¹⁸ mea non transient¹⁹. Antequam Deus in carne inter homines appareret, eo inspirante dixit Adam, Quamobrem relinquet homo patrem et matrem suam²⁰, et adhaerebit uxori sue²¹, et erunt duo in carne una. Cui non contradixit Dominus. Deinde cum Veritas oriretur²² de terra²³ in terram, et invisibilis in humanitate apparuit, interrogatum est si licitum esset homini uxorem relinquere. Quod prohibens fieri vetuit²⁴, preter²⁵ si fornicatio sola excluderet copulam maritalem. Unde protulit statim in medium eandem ipsam sententiam quam ante secula manens cum Patre Verbum inspiravit in Adam, ipse confirmans quod ipse protinus²⁶ protulit homo, Quamobrem relinquet homo patrem et matrem suam et adhaerebit uxori sue, et erunt duo in carne una²⁷.

Si una caro fiunt²⁸, quomodo poterit aliquis eorum propinquus pertinere uni, si non pertineat alteri? Quod minime fieri posse²⁹ credendum est. Nam uno defuncto in superstita affinitas non deletur³⁰, nec alia copula coniugalis affinitatem prioris copule

⁷ pertineat – cognatio *ss* Be

⁸ cog. man. ead. *BeCaMgPfTc; man. ead. cog. Tb

⁹ si *BeTbTcVo; *om.* CaMgPf

¹⁰ a secundo *add.* Tc, *om.* *CaMgPfTb

¹¹ tr. cop. *CaPfTbTc; cop. tr. Mg

¹² est *CaMgPfTc; *om.* Tb

¹³ est *CaMgPfTc; et Tb

¹⁴ *repeated and canc.* Ca

¹⁵ autem *MqPfRaTbVo; enim BeCaMgTc

¹⁶ ipsa *BeCaMgPfVo; ipsam Tb; *om.* Tc

¹⁷ quod BeMgPfTcVo; que CaTb

¹⁸ autem *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹⁹ -ient MgPfTbTc; -ibunt Ca

²⁰ suam *CaMgPfTc; *om.* Tb

²¹ et adh. ux. sue *MgPfTbTc; *om.* Ca

²² Ver. or. *CaMgPfTc; or. Ver. Tb

²³ terra *CaMgPfTb; celo Tc

²⁴ *corr. fr.* vetat to vetui Vo

²⁵ preter CaMgTbTcVo; *om.* Pf

²⁶ *obsc. corr.* Ca

²⁷ suam et adh. - una *CaMgPfTb; et cetera Tc

²⁸ fiunt *BeCaMgTc; fuerit PfTb; fuerint Vo

²⁹ fieri posse *BePfTbTcVo; posse fieri CaMg

³⁰ deletur *MgPfTbTc; debetur Ca

solvere potest. Sed neque alterius coniunctionis³¹ sobolem placet³² ad ipsius affinitatis prioris siquidem transire consortium pro eo quod verbum Domini³³ validum est et forte et, ut inquit³⁴ dixit propheta, Quoniam ipse dixit et facta sunt, ipse mandavit et creata sunt³⁵. Statuit ea in eternum, et³⁶ in seculum seculi preceptum posuit et³⁷ non preteribit. Nam potest per verbum suum atque preceptum efficere duo³⁸ in carnem unam³⁹, et⁴⁰ masculum et feminam qui⁴¹ innumeram multitudinem sexus utriusque⁴² non destitit secum facere unum, sicut per se Veritas dixit, Non pro his tantum rogo⁴³, sed pro eis⁴⁴ qui credituri sunt per verbum eorum in me ut unum sint, sicut tu⁴⁵, Pater, in me et ego in te, et ipsi in nobis unum sint⁴⁶.

Si quis temerario ausu⁴⁷ et sacrilego in defuncto querit propinquitatem vel sub⁴⁸ altero affinitatis vocabula dissipare vel susceptam sobolem alterius copule credens⁴⁹ legitime sociari⁵⁰, propinquitatis prioris⁵¹ hic negat Dei verbum⁵² validum esse⁵³ vel⁵⁴ forte. Et qui tam facile vel tam velociter querit dissolvere⁵⁵, hic non credit verbum Domini manere in eternum.⁵⁶ Confice⁵⁷ terram ex quatuor locis distantibus magna intercapedine et confectam et conglutinam finge⁵⁸ cuiuscunque figure⁵⁹ vel⁶⁰ immensitatis corpus volueris⁶¹.

³¹ viri secundi scilicet *add.* Tc, *om.* *CaMgPfRaTb

³² -cet *CaMgPfTb; -cuit Tc

³³ Domini *BePfTbVo; Dei CaMgTc

³⁴ inquit *CaMgPfTb; *om.* Tc

³⁵ scilicet *add.* Ca, *om.* *BeMgPfTbTc

³⁶ in eter. et *BeCaPfTbVo; *om.* MgTc; in sec. et Oa

³⁷ et *CaMgPfTb; que Tc

³⁸ eff. duo *OaPfTbVo; eff. duos BeCaTc; duos eff. Mg

³⁹ carnem unam *CaMgPfTb; carne una Tc

⁴⁰ et *CaMgPfTb; *om.* Tc

⁴¹ qui *MgPfTbTc; que Ca

⁴² mult. sex. utr. *BeOaPfTbVo; sex. utr. mult. CaMgTc

⁴³ tant. rogo *CaMgPfTc; interrogo Mq; rogo tant. Tb

⁴⁴ eis *BeMgMqOaPfTbTcVoWc; his OeRa; rogo *add.* CaEgLgMgObOd, *om.*

*BeMqOaOcOePfRaTbTcVmVoWc

⁴⁵ tu *CaMgPfTc; *om.* Tb

⁴⁶ sicut tu - sint *repeated* Pf

⁴⁷ ausu CaMgPfTb; usu Tc

⁴⁸ vel sub *CaRaTbVm; vel si sub Be; vel si ab LgMgObOcOdOePkTcVo; vel ab Pf²; extinguere sub

Brant

⁴⁹ credens *BeCaPkRaTbVo; credit MgPfTc

⁵⁰ -iari *CaMgPfTb; -iare Tc

⁵¹ propinquitatis prioris *CaPfTbVo; propinquitati prioris BeMgRa; propinquitati priori Tc

⁵² Dei verbum CaMgPfVo; verbum Dei BeTbTc

⁵³ *in mg.* Ra

⁵⁴ vel BePfTbVo; et CaMgRaTc

⁵⁵ querit dissolvere *BeCaMgTbTcVo; dissolvere vel sub Oa; dissolvit Pf

⁵⁶ *Vp ends cap. here*

⁵⁷ Confice *BeCaOaPkTbVo; Conspice Mg; Conficere Pf

⁵⁸ finge *CaMgTbVo; fingere in Pf

ID 9.38] C 35 q 10 c 1a

⁵⁹ figure *CaMgPf; fingere Tb

⁶⁰ magna intercapedine - vel *CaMgPfTbVo; om. Pk

⁶¹ -eris *CaMgTbVo; -erit Pf. [Confice] terram - corpus volueris *BeCaMgPfRaTbVoWc; om. PfTc

69¹

Ex concilio Maticensi², cap. iii³

Sane consanguinitas que in proprio viro observanda est, hec nimirum in uxoris parentela ⁴de lege nuptiarum custodienda est, quia constat eos duos fuisse in carne una. Communis illis utraque parentela esse credenda est sicut scriptum est, Erunt duo in carne una.

ID 9.44] C 35 q 2/3 c 14

¹ om. Lc

² Maticensi BeOaPfPkTbVo; Matiensi CaMg; Maguntiensi Tc

³ iii *BeMgPfTbTc; iiii CaVo

⁴ Db *resumes*

70

Ex concilio Cabillonensi, cap. v¹

Contradicimus quoque ut in iv vel v sextaque generatione nullus amplius coniugio copuletur. Ubi autem post² interdictum factum fuerit inventum, separetur³.

ID 9.54] C 35 q 2/3 c 21

¹ cap. v *BeCaMgTbTc; cap. i Oa; v cap. Vo; om. Pf. Quod non sit nubendum in iv vel v vel vi generatione *add. in mg.* Ln²Mg

² *in mg.* Ra

³ -etur BeCaMgOaPfTc²Vo; -entur Tb; -atur Tc

71¹

Ex epistola Iohannis Constantinopolitani episcopi ad Felicem episcopum Sicilie²

Gregorius papa requisitus ab Augustino Anglorum³ gentis episcopo quota generatione fideles debeant copulari, dispensatorie sic rescribit⁴, Quedam lex in

¹ om. Lc

² ep. Sicilie *BeCaEgOaTbVo; ep. Sulicie Mg; ep. Silicie Pf; om. Tc; xi. In quo ramusculo consanguinitatis possunt coniugia fieri *in mg.* Bd

³ ss Be

⁴ resc- *BeCaMgPfTc; desc- Tc

Romana republica⁵ permittit ut sive frater et soror⁶, seu duorum fratrum germanorum vel duarum sororum filius et filia misceatur, sicut⁷ experimento didicimus ex⁸ tali coniugio sobolem non posse succrescere. Unde necesse est ut iam quarta vel quinta generatio⁹ fidelium¹⁰ licenter sibi iungantur¹¹.

ID 9.55] C 35 q 2/3 c 20a

⁵ in Rom. republica *BeCaTcVo; Rom. in rep. EgMg; Romana republica MqOaPk; Romana reipublice Pf; Romana in re p. Ra; Romana publica Tb

⁶ sive frater et soror *MgPfTbTc; sine fratris vel sororis Ca

⁷ sicut MqPfRaTbVo; sed BeCaMgTc

⁸ ex BeCaTc; ut MqOaPk; in Tb; *om.* MgPfRaVo

⁹ quarta vel quinta gen. BeMg?MqPfRaTcVo; quarta vel quinta generatione copulatio Ca; quarta gen. vel quinta Tb

¹⁰ -elium *CaMgPfTb; -eles Tc

¹¹ sibi iung. (-atur Be, iug- Vo) *BeCaEgPfTcVo; ?Mg; subiugantur Tb

72¹

Item idem Iohannes dicit²

Verum post multum temporis a Felice Messane³ Sicilie⁴ presule⁵ requisitus utrum Augustino Gregorius scripserit, ut Anglorum quarta generatione contracta matrimonia minime⁶ solverentur, [73] humillimus pater⁷ Gregorius inter cetera talem dedit rationem⁸, Quod scripsi Augustino Anglorum gentis⁹ episcopo, alumno videlicet, ut recordaris, tuo, de consanguinitatis coniunctione ipsi et Anglorum genti que nuper ad fidem¹⁰ venerat, ne a bono quod ceperat metuendo austeriora, recederet¹¹, specialiter et non¹² generaliter certissime¹³ scripsisse me¹⁴ cognoscas¹⁵. Unde et mihi omnis Romana civitas testis¹⁶ existit, nec ea intentione hec¹⁷ illis scripsi mandata¹⁸, ut postquam firma radice in fide fuerint solidati¹⁹, si infra propriam

¹ *om.* Lc

² Item - dicit *BeCaMgOaTbVo; Idem Ioh. PfVp; Item idem Tc

³ -ane *BePfTbTcVo; -alie CaMg

⁴ Sicilie *BeCaMgTbVo; Sirilie Mq; Silicie Pf; Sirie RaTc; Cilicie Ra (*mg.*)

⁵ presule *CaMgPfTb; episcopo Tc

⁶ min. *CaEgMgPfTb; *om.* Tc

⁷ pater *CaMgPfTb; papa RaTc; vel pater *in mg.* Ra

⁸ tal. ded. rat. *BeOaTbVo; tal. rat. ded. CaMgTc; ait tal. rat. Pf

⁹ Ang. gen. *CaMgTbTcVo; gen. Ang. Pf

¹⁰ fidem *MgPfTbTc; *om.* Ca

¹¹ *corr. fr.* rederet Ca²

¹² non *CaMgPfTb; *om.* Tc

¹³ certissime *MgPfTbTc; rectissime Ca

¹⁴ scr. me *CaPfTbTc; me scr. Mg

¹⁵ cog- *CaMgPfTb; recog- Tc

¹⁶ mihi omn. Rom. civ. test. *BeCaMgPfVo; Rom. civ. omn. mihi test. Tb; mihi Rom. civ. test. Tc

¹⁷ hec *CaTbTc; h' MgVo; hoc Pf

¹⁸ mandata *CaEgPfTbTc; mandaverim Mg

consanguinitatem inventi fuerint, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est²⁰ usque ad septimam generationem iungantur, sed quod adhuc illis neophitis existentibus eis²¹ primum illicita consentire, et eos verbis ac exemplis instruere et que post de talibus egerint rationabiliter et fideliter excludere²² oporteret²³. Nam iuxta apostolum qui ait, Lac dedi vobis potum, non escam, ista²⁴ illis²⁵ modo non posteris ut prefixum est temporibus tenenda indulsumus, ne bonum quod infirma adhuc radice plantatum erat exureretur²⁶, sed aliquantum firmaretur et usque ad perfectionem custodiretur. Hec ergo ego Iohannes idcirco perstringenda²⁷ curavi ut hi qui occasione nove dispensationis illicita matrimonia contra hunc²⁸ eruditissimum virum causantur, non generaliter, quarte²⁹ generationis copulam censuisse, immo venialiter simulque temporaliter permisisse cognoscant.

ID 9.56] C 35 q 2/3 c 20b, beginning var. to perfectionem custodiretur only; cf C 35 q 5 c 2

¹⁹ solidati *CaEgPfTbTc; firmati Mg

²⁰ id est *CaMgTbTcVo; idem Pf

²¹ eis *CaPfTbTc; om. Mg

²² excludere *BeCaMgPfTbVo; excludi Tc. et que post de talibus - excl.

*BeCaEgFcMgPfPkPwQaTbTcVo; om. Migne

²³ -eret *BeCaMgPfTb; -ere Tc

²⁴ ista *BeCaTbTc; om. MgPfVo

²⁵ illis *MgPfTbTc; illius Ca

²⁶ exureretur *CaPfTbVo; ?Mg; erueretur Tc

²⁷ -stringenda BeCaPfTbVo; -stringendo Mg; -stringa Tc

²⁸ contra hunc *MgPfTbTc; contrahunt Ca

²⁹ quarte *BeCaPfTbVo; iiii Mg; quartam Tc

74¹

Isidorus Etimologiarum lib. XI², cap. vi³

Consanguinitas⁴ dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens usque ad ultimum gradum subtraxerit, et propinquitas esse desierit, eam rursus lex matrimonii⁵ vinculo⁶ repetit, et quodammodo revocat fugientem. Ideo autem usque ad sextum generis⁷ gradum consanguinitas constituta⁸ est, ut sicut⁹ sex etatibus mundi generatio et hominis¹⁰ status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminetur.

¹ om. LcVp

² XI *CaMgPfTbTc; IX Eg; XX Ra

³ Mg uncertain. xi add. in mg. Be²

⁴ postea add. Mg, om. CaEgFcPfPkTbTc

⁵ obsc. corr. Ca

⁶ in mg. after rursus above Ra

⁷ generis *CaPfTbTc; generationis Mg

⁸ const- *CaMgPfTb; rest- Tc

⁹ sicut *CaMgPfTb; om. Tc

¹⁰ hominis *CaMgPfTc; omnis Tb

ID 9.7] C 35 q 4 c 1

75¹

*Ex dictis Isidori*²

Isidorus in etimologiis suis usque ad septimam generationem³ consanguinitatis abstinendum et sic legitimo connubio⁴ coniungendum asseruit⁵. Inde reor eum⁶ fecisse quod⁷ genealogie seriem retexens, quousque ordinem numerandi perducere⁸ posset, eo cognationem sanguinis servandam⁹ estimavit, sicque ad invocationem¹⁰ generis et amicitie ius confirmandum¹¹ redire ad connubium sancivit¹², quando iam cognationis ordo numerari desinit.

ID 9.45]

¹ *om.* LcVp

² Ex dictis Isidori *BeCaMgMqTbVo; Ex decretali eiusdem Pf; Ex decretis Ysidori (Aug. *ss*) episcopi Ra; *om.* PtTc

³ matrimonio *add.* Tc, *om.* *CaMgPfPtTb

⁴ connubio *CaMgPfTb; coniugio Tc

⁵ -ruit *CaMgPfTb; -rit Tc

⁶ eum *Mg?PfTbTc; cum Ca

⁷ quod *BeCaMgMqTb; quia PfTcVo

⁸ perd- *MgPfTbTc; prod- Ca

⁹ ser- *CaMgPfTb; conser- Tc

¹⁰ invoc- PfRaTbVo; revoc- BeCa; innov- MgTc; voc- Mq

¹¹ confirmandum *CaMgPfTb; conservandum Tc

¹² -ivit *MgPfTbTc; -iunt Ca

76¹

In quo ramusculo consanguinitatis legitima² connubia fieri possint³. Ex dictis eiusdem⁴

Beatus Isidorus de consanguinitate sic loquitur, cuius series septem⁵ gradibus⁶ dirimitur, hoc modo. Filius et filia quod est frater et soror, sit ipse⁷ truncus. Illis seorsum seiunctis, ex radice illius trunci egrediuntur isti ramusculi, nepos et⁸ neptis primus, pronepos et⁹ proneptis secundus, abnepos et abneptis tertius, adnepos et¹⁰

¹ *om.* Lc

² leg. CaMgTbTc²; *om.* Tc

³ In quo - possint *as rubric* CaMgPtRaTbTcVoWc, *also in mg.* Tc²; *om.* Pf

⁴ eiusdem *CaMgPfTb; Isidori Tc. Ex – eiusd. *om.* Pt

⁵ septem *CaPfTbTc; vi MgRa

⁶ *in mg.* Ra²

⁷ sit ipse *OaRaTbTc; ipse est BeCaMgPfVo

⁸ *ss* Tb

⁹ et *CaMgTbTcVo; *om.* Pf

¹⁰ et *CaMgTbTcVo; *om.* Pf

adneptis quartus, trinepos et trineptis quintus, trinepotis nepos et trineptis neptis¹¹ sextus. Hec consanguinitas dum se paulatim in propaginum ordinibus dirimens usque ad ultimum gradum sese¹² subtraxerit et propinquitas esse desierit, tunc primum lex matrimonii vinculum repetit¹³, et quodammodo revocabit fugientem. Ideo autem usque ad sextum generis¹⁴ gradum consanguinitas constituta est, ut sicut in sex etatibus mundi generatio et hominis status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminetur¹⁵.

ID 9.46] C 35 q 5 c 1, to neptis sextus only; C 35 q 4 c 1 has rest

¹¹ nepos et trineptis neptis BeOaTc; nepos et trineptis nepta CaMqPfRa; filius (nepos ss) et trinepotis filia (vel nepta ss) Mg; nepos et trinepotis neptis Tb; nepos et trinepos et trineptis nepta Vo

¹² -se ss Ra²

¹³ Pt *adds* et cetera ut supra *and ends cap.*; Vo *adds* et cetera, sicut superius scriptum est in secundo decreto [*i.e. c. 74*], usque terminetur, *and ends cap.*

¹⁴ generis *OaMqPfTb; generationis BeCaMgRaTc

¹⁵ tot grad. term. *CaMgPfTb; term. tot grad. Tc

77

Ex¹ epistola Gregorii pape episcopis Gallie missa²

Progeniem³ suam unumquemque ad septimam observare⁴ decernimus generationem, et quamdiu se agnoscunt affinitate propinquos, ad coniugalem copulam accedere denegamus. Quod si fecerint, separentur.

ID 9.46A] C 35 q 2/3 c 16

¹ ss Ra²

² ep. Gall. missa *CaMgPfTb; *om.* Tc

³ propaginem Wc

⁴ *after corr.* Mg

78

Ex concilio apud Theodonisvillam¹ habito, cap. viii²

Nullus fidelium usque ad affinitatis lineam, id est usque in³ septimam progeniem⁴, consanguineam suam ducat uxorem, vel eam quoquomodo incesti macula polluat. Si quis vero hoc temere presumpserit ut⁵ incestum luat ac publice iuxta canonicos gradus⁶ peniteat⁷.

¹ -isvillam *MgPfRa²TbTcVo; -orisvillam Be; -ivillam Ca; dicodanis villam Ra; uicodani villam Vp

² cap. viii *BeCaMgPfTbVo; c. nabi Oa; *om.* Tc. Ex eodem apud Vicodanis villam Lc

³ in *CaMgPfTb; ad Tc

⁴ propaginem *obscurely corr.* Mg

⁵ ut CaMgTbTcVo; *erasure* Pf

⁶ canonicos gradus *BeCaMgPkTcVo; canonicorum gradus LcPf; canonicos canones Tb

ID 9.47]

⁷ *obsc. corr.* Ca

79¹

Ex concilio Lugdunensi², cap. x³

Nulli ex propinquitatem sui sanguinis usque ad septimum⁴ gradum uxores ducant, neque sine benedictione sacerdotis. Qui autem⁵ innupti⁶ erant a sacerdote benedicti nubere⁷ audeant⁸.

ID 9.48] C 35 q 2/3 c 19

¹ *om.* LcVp

² Lugd- *CaLdLfljLmMgTbTcVo; Lud- MqPfWc; concilio *add.* Lj (?)

³ cap. x *CaLdLfljLmMgPftb; *om.* Tc

⁴ sept. *CaMgPftbTc; vi Ld

⁵ autem BeLdLfljLmMgPftbVo; ante CaOaTc; autem ante Mq(*moved from after* innupti)RaWc

⁶ innupti *Be²LfljMqRaTbTcWc; nupti BeCaEg(vel non *ss*)FcLdLmMgOdPfVo

⁷ secundo *add.* LgWd², scil secundo *add.* *ss* Mg

⁸ *corr. fr.* audeat Oe. nec aliter presument *add.* Brant, *om.*

*AaAbBdBeCaEaEcEgFcGcKaLbLdLfljLmMgMqOaObOcOdOePfpkPtPwQaRaSdSeSgTbTcVmVoVpWaWbWd

80¹

Ex concilio Aurelianensi, cap. x²

Nullum in utroque sexu permittimus ex propinquitatem sanguinis³ vel uxoris usque in⁴ septimum⁵ generis gradum uxorem ducere, vel incesti⁶ macula commaculari⁷.

ID 9.49] C 35 q 2/3 c 7a

¹ *om.* AaLc. In Ld the text of c. 81 is below the rubr. to c. 80, and vice versa

² cap. x CaLdLfljLmMgPftb; *om.* Tc

³ viri *add.* MgTc, *om.* *BeCaLdLfljLmPftbRaTbVo

⁴ in *CaLdLfljLmMgPftb; ad Tc

⁵ -imum LfljMgPftc; vii BeCaLdLmVo; -ima Tb

⁶ incesti *BeCaMgPfl²TbTcVo; incesta LdLf

⁷ preterea quoque illud adicimus, quoniam, sicut non licet cuique Christiano de sua consanguinitate, sic etiam nec licet de consanguinitatis uxoris sue coniugem ducere, propter carnis unitatem *add.* Brant, *om.*

AbBdBeCaEaEcEgFcGcKaLbLdLfljLmMgMqOaObOcOdOePfpkPtPwQaRaSdSeSgTbTcVmVoVpWaWcWd

81¹*Ex concilio Agrippinensi, cap. vi*²

In septem gradibus omnia propinquitatum nomina continentur ultra quos nec affinitas invenitur, nec successio potest amplius prerogari³.

ID 9.50]

¹ om. Lc

² vi *BeLdMqOaPkTbVo; xi CaEgMg; ? Pf; viii Ra; vii Tc. Ex cl' Lugdunensi cap. Vp (*cf c. 79*); no *insc. Pt*

³ prer- BeCaLdLfljPfpkTbVoWd; pror- MgTc; *whole text ? as rubric Ra*

82¹*Ex concilio Meldensi*³, cap. vii⁴

De affinitate namque⁵ sanguinis per gradus cognationis placuit usque ad septimam generationem observare⁶. Nam et hereditas rerum⁷ per legales definitiones sancit usque ad septimum gradum⁸ pretendere⁹ heredum successionem. Non enim succederent¹⁰ nisi eis de propagine cognationis deberetur.

ID 9.51] C 35 q 2/3 c 1

¹ om. Lc

² Quod hereditas debet ad priores filios pertinere, etiam ad illum qui in septimo gradu, si non sit aliquis propinquior [etc] *add. in mg. Ca*

³ conc. Meld. *CaMgPftb; Meld. conc. Tc

⁴ viii Ra

⁵ namque *CaMgPftb; quoque Tc

⁶ -are *CaMgPftb; -ari Tc

⁷ rerum *CaMgPftc; regum Tb

⁸ sept. gradum *BeCaMgMqPkTcVo; septimam generationem Pftb

⁹ om. Vo

¹⁰ succ- *CaMgTbTcVo; rec- Pf

83¹*Alexander II Willelmo*³ de Monasteriolo⁴

Multorum relatione cognovimus te propriam velle abicere uxorem et adherere alteri, pretendente consanguinitatis occasionem. Unde apostolica auctoritate interdicens mandamus tibi ut hanc quam nunc⁵ habes uxorem nullatenus presumas⁶

¹ om. Lc

² De accusatione consanguinitatis et a quibus personis debeat fieri *add. in mg. EgTc*²; Quod non sit dimittenda uxor pro consanguinitate nisi ex ecclesiastico iudicio *add. in mg. Mg*

³ om. Be

⁴ de Monasteriolo *BeCaPkTbVo; de monasterio MgPf; om. Tc. *No insc. Pt*

⁵ nunc *CaMgPftb; om. Tc

⁶ -as *CaMgPftb; -at Tc

dimittere vel aliam ducere, donec⁷ episcoporum religiosorum⁸ concilium⁹ causam istam¹⁰ examinaveris.

ID 9.32] +C 35 q 6 c 10

⁷ apud *add.* CaMgPfTcVo, *om.* *Tb

⁸ -um *CaMgPfTb; -umque Tb

⁹ concilium *BeCaMgPfVo; concilio Tb; consilium Tc

¹⁰ istam *BeOaTb; iustam CaMgMqPfTcVoWc; iniustam Ra

84¹

Ex concilio Hilerdensi, cap. xx²

Ut omnis controversia que de ecclesiasticis rebus fit secundum divinam legem sub duobus vel tribus testibus terminetur testis est Dominus cum dicit, Non unus stet contra alium, sed in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.

ID 9.52] dp C 35 q 6 c 11

¹ *om.* Lc

² conc. Hil. cap. xx (xxii Oa) *BeMqOaRaTcVo; cap. xx ex conc. Hilerdensi Ca; Hiernensi conc. Lc; conc. Hilernensi cap. xx MgPf; Hil. conc. cap. xx Tb. *No insc.* Pt. xii *add. in mg.* Be²

85

Ex decretis¹ Fabiani pape, cap. viii²

Consanguineos³ extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem⁴ in sinodo⁵ computet, sed propinqui ad quorum notam⁶ pertinet, id est, pater⁷, mater⁸, soror, frater, patruus, avunculus, amita⁹, matertera, et eorum procreatio. Si autem progenies tota defecerit ab antiquioribus et veracioribus¹⁰ quibus eadem propinquitas nota sit, episcopus canonicè perquirat, et, si inventa fuerit propinquitas¹¹, separentur.

ID 9.57] C 35 q 6 c 1

¹ decr. *EgPfTb?Tc; dictis Mg

² cap. viii *Mg(?Pf)TbVo; *om.* Tc. Ex - viii *om.* Ca; xii. De accusatione consanguinitatis a quibus personis debet fieri *in mg.* BdLj²Lk²; De accusa... consanguinit... *add. in mg.* Ra²

³ Non sang- Ca

⁴ -atem *CaEgPfTbTc; -ati Mg

⁵ vel *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

⁶ notam BeOaPfTbVo; notitiam CaMgRaTc; *om.* Mq

⁷ et *add.* CaMgRaTc, *om.* *BePfTbVo

⁸ et *add.* Mg, *om.* *BeCaPfTbTcVo

⁹ pat. av. am. *BeCaPfTbTc; av. am. pat. Mg

¹⁰ veracioribus *BeCaEgLcMgMqPfPkPtVo; verioribus Ra; veneratioribus TbTc. et verac. *om.* Oa

¹¹ *om.* Pt

86

¹*Urbanus II² Cariaco³ Genuensi episcopo⁴*

Notificamus tibi⁵ ut si⁶ tres aut duo ex propinquieribus iam defuncte uxoris eius qui accusatur⁷ vel vive⁸ hanc propinquitatem iureiurando firmaverint, vel⁹ tres aut duo¹⁰ ex antiquioribus¹¹ Genuensibus quibus hec propinquitas nota est, qui bone fame veracis testimonii sint, remoto amore, timore, pretio et omni malo studio, supradicto modo consanguinitatem firmaverint, sine omni mora coniugia dissolvantur. Quod si propinqui vel extranei verbis tantum propinquitatem testantur, et iuramento probare vel noluerint vel nequiverint, coniugium nullatenus dissolvatur, sed competens eis penitentia propter infamiam vel peccati maculam, si forte in hac re contraxerint aliquam, iniungatur¹².

ID 9.33] C 35 q 6 c 3

¹ Quomodo sit inquirenda parentela *add. in mg.* BeCaLd²OcPw, *in text after insc.* EaPt. Pt *adds* lviii

² II *CaEgMgQaTbTcVo; episcopus II Be; *om.* Pf

³ Cariaco CaMgOaPkTbWcWd; Ciriaco Be²MqVo; Cario Bd; Kario Eg; Cariacomesi Fc; Racario Lc; Richario Pf; Cariogo PtQa; Ricarico Ra; Carolo Tc; Ricano Vp

⁴ Gen. ep. *BeCaEgMgPfPkQaTbVo; ep. Fc; *om.* Tc

⁵ *ss after* ut Eg

⁶ si BeTbVo; postquam CaMgRaTcWd; sit Oa; *om.* EgLcMqPfPkQa

⁷ -atur *CaMgPfTb; -atus est Tc

⁸ qui acc. vel vive *BeCaPfTbTc; vel vive qui acc. Mg

⁹ vel *BeOaTb; vel per BdCa; vel si EgMgPfRa²Vo; *short erasure* Ra; et si Tc

¹⁰ aut duo EgMgPfTbTc; vel duo BePk; aut duos BdCaOaFc; an duo Vo

¹¹ antiq- *BdCaEgMgPfTbTcVo; propinq- Pk

¹² -atur *CaEgFcMgPfTb; -antur Tc

87

¹*Ex concilio Romano Gregorius²*

De parentela illa³ quam dicunt esse inter⁴ N. et istam eius coniugem N.⁵ quicquid inde scis⁶ aut audisti a tuis vicinis aut a tuis antiquioribus propinquis⁷, quod tu per⁸ nullum ingenium, nec propter amorem, nec⁹ propter timorem¹⁰, aut per¹¹

¹ (xiii. *add.* Bd) De sacramento quod debet fieri et quomodo debeat fieri *in mg.* BdDbLj²; Quomodo sit inquirenda parentela *add. in mg.* Tc²

² xiii *in mg.* Be²

³ illa CaMgPfTb; *om.* Tc

⁴ istum *add.* Ca, *om.* *MgPfTbTc

⁵ N. *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁶ scis *CaMgPfTc; scisti Tb

⁷ ant. prop. *CaPfTbTc; prop. ant. Mg

⁸ per *CaMgPfTb; propter Tc

⁹ nec *CaPfTbTc; neque Be; aut Mg

premium¹², aut per¹³ consanguinitatem celabis episcopum tuum¹⁴, aut eius missum¹⁵ cui hoc inquirere¹⁶ iusserit quandocunque te ex hoc¹⁷ interrogaverit. Sic te Deus adiuvet, et iste¹⁸ sanctorum reliquie.

ID 9.61] C 35 q 6 c 5

¹⁰ nec propter tim. *in mg.* Ra²

¹¹ per *BeCaTb; propter MgPfRaTcVo

¹² premium *BeCaPfTbVo; precium MgTc

¹³ per *BeCaMgTbTc; propter PfVo

¹⁴ episcopum tuum *CaMgPfTb; episcopo tuo Tc

¹⁵ missum *BeMgPfTbVo; emissum Ca; misso Tc

¹⁶ inq- *TbTc; req- BeCaMgPfVo

¹⁷ te ex hoc *CaPfTbTc; ex hoc te Mg

¹⁸ iste *MgPfTbTc; istorum Ca

88

Iuramentum testium

Illud sacramentum quod iste iuravit¹ de illa parentela que inter filium² et eius coniugem N. computatur, quod tu illud observabis in quantum sapis aut³ audisti. Sic te Deus adiuvet.

ID 9.62] C 35 q 6 c 6

¹ *add.. ss* Wd²

² filium *CaMqPfPkTbTc; illum Be; N. EgMg

³ aut *CaMgPfTb; *om.* Tc

89¹

Sacramentum de incestuoso discidio²

Ab isto die in antea quod tu per nullum ingenium³ te sociabis huic tue consanguinee⁴ N. cum qua contra legem et rectam Christianitatem tuam⁵, adulterium et incestum perpetrasti, nec in coniugio⁶ nec in adulterio illam tibi sociabis, nec cum illa ad unam mensam manducabis et bibes, aut sub uno tecto manebis⁷ nisi forte in ecclesia, aut in aliquo publico loco, ubi nulla mala suspicio possit esse, et ibi coram

¹ *om.* Aa

² Sacr. – disc.] Iuramentum testium sacr. – disc. Mq; xiiii. De inquirenda parentela et incestuoso discidio *in mg.* Bd, xiiii *in mg.* Be²; xiii *add. in mg.* Od

³ *ss* Be

⁴ tue cons. *CaPfTbTc; cons. tue MgWd²; cons. Wd

⁵ tuam *MgPfTbTc; *om.* Ca

⁶ *long lacuna follows in Pf*

⁷ et bibes - manebis

*AbBdBcCaEaEcEgFcGcKaLbLgMgOaObOcOdOePfPkPtPwQaRaSdSgTbTcVoVpWaWbWc; *om.* Brant

testibus idoneis pro certa necessitate pariter⁸ colloquimini. Nec aliam coniugem accipies, nisi forte post peractam penitentiam⁹ tibi licentia¹⁰ data fuerit ab episcopo tuo, aut eius misso. Sic te Deus adiuvet, et iste sanctorum reliquie.

ID 9.63] C 35 q 6 c 9

⁸ pariter *CaMgPFTcVo; partem Tb

⁹ que add. Ca, om. *MgPFTbTc

¹⁰ licentia *BeOaRaTbWc, BeRaWc after fuerit; om. CaEaLcMgMqPFPkTcVo

90

[Hec capitula de septem gradibus consanguinitatis sanctus Isidorus diligenti inquisitione descripsit et in figura inferius depicta apertius ordinaverat.]¹ Isidorus de septem gradibus consanguinitatis

Primo gradu superiori linea continentur pater², mater³, inferiori filius⁴, filia, quibus⁵ nulle alie persone⁶ iunguntur.

¹ Hec - ord. *TbTc²mg, cap. i de septem gradibus add. Tc; xv. (om. Lj) De gradibus consanguinitatis recto et transverso ordine dispositis in mg. BdLj; xv in mg. Be²; om.

BeCaEaLcLdLflmMgMqOaPFPkPtRaVoWc

² et add. Mg, om. *CaPFTbTc

³ et in add. Tc, om. *CaLdLfljMgPFTb

⁴ et add. MgLm, om. *CaPFTbTc

⁵ quibus *BeMgTbTc; quibusque CaLdLfljLmMqPFRaVo

⁶ persone *MgPFTbTc; om. Ca

¹Secundo gradu continentur² superiori linea avus, avia, inferiori nepos, neptis. In transversa³ frater, soror⁴, que persone duplicantur. Avus enim et avia tam ex patre⁵ quam ex matre⁶ accipiuntur. Que⁷ persone sequentibus quoque gradibus similiter pro substantia earum⁸ que⁹ in quo¹⁰ gradu subsistunt¹¹ ipso ordine duplicantur. Iste¹² persone in secundo gradu ideo duplices appellantur, quia duo avi et paternus est¹³ et

¹ Secundo gradu add. Ca, De secundo gradu add. Tb, om. BeLdLfljLmMgPFTcVo

² Sec. gradu cont. *CaMgPFTbTc; om. Lm

³ transversa *CaLdLfljLmMgPFTc; transverso Tb

⁴ frat. sor. *BeCaLdLfljMgTbTcVo; sor. frat. Lm; frat. et sor. Pf

⁵ parte Lm

⁶ ex add. and canc. Ca

⁷ corr. to De Ld

⁸ earum *LdLmOOaPFTbVo; eorum BeCaLfljMgTc

⁹ que *MgPFTbTc; qui Ca

¹⁰ in quo *MgOaPFTbTcVo; in secundo Be; quoque CaLf; in Lj; in quoquo Ra

¹¹ subsistunt *BeCaLdLfljLmPFTbVo; subsistant Mg; consistant Tc

¹² inte Lf

¹³ est CaLdLfljLmMgPFTc; om. Tb

maternus¹⁴. Item. Duo genera nepotum sunt, sive ex filio sive ex filia procreati¹⁵.
Frater et¹⁶ soror¹⁷ ex transverso veniunt; id est¹⁸ aut frater patris, aut frater matris¹⁹,
qui²⁰ aut patruus aut avunculus nominatur. Qui et ipsi hoc ordine duplicantur.

¹⁴ est *add.* CaLlJmGpPfb, *om.* *BeLdLmTcVo

¹⁵ -ati *CaLdLlJ(foll. by eras.)LmMgPfb; -ata Tc

¹⁶ et *MgTc; *om.* BeCaLdLlJLmPfbVo

¹⁷ sive *add. and canc.* Lj

¹⁸ *over erasure* Lj

¹⁹ pat. aut (an Vo) fr. mat. *BeCaLdLlJLmPfbVo; mat. aut fr. pat. MgTc

²⁰ qui BeCaLlJ²LmMgTbTc; quia LdPfVo

¹Tertio gradu veniunt supra proavus, proavia, infra pronepos, proneptis. Ex obliquo fratris sororisque filius vel filia, patruus, amita, id est patris frater et² soror, avunculus matertera³, matris frater et⁴ soror.

¹ Item *add.* Be, De tertio gradu *add.* Tb, *om.* CaLdLlLmMgPfbTc

² et *CaLdLlLmMgPfb; aut Tc

³ id est *add.* Lf, *om.* *CaMgPfbTc

⁴ et *CaLdLlLmMgPfb; aut Tc

¹Quarto gradu veniunt² supra abavus³, abavia, infra abnepos, abneptis. Ex obliquo fratris et sororis nepos⁴, neptis. Patruelis, soror patruelis⁵, id est patris filius vel filia. Consobrinus, consobrina, id est avunculi et matertere filius vel filia. Amitinus⁶, amitina⁷, id est amite⁸ filius vel filia. Itemque consobrini qui ex duabus sororibus nascuntur. Quibus accrescit patruus magnus⁹, amita magna, id est avi paterni frater et soror. Avunculus magnus, matertera magna, id est avie tam paterne quam materne frater et soror¹⁰.

¹ Item *add.* Be, De quarto gradu *add.* Tb, *om.* CaLdLlLjLmMgPfbTc

² veniunt *CaMgPfbTc; conveniunt Lm

³ *corr. fr.* avia Ld, *fr.* avus Pf

⁴ et *add.* Tc, *om.* *CaLdLlLjLmMgPfb

⁵ Patruelis sor. patr. LdLjLmPfbVo; Patr. BeCaLf; A patruelles patruel' soror patruel' soror patruelles Mg; Patruelles sorores patruelles Mq; Patruelis frater et patr. soror Tc

⁶ -tinus *BeCaLmMgTbTcVo; -tanus Lf; -titius Pf. et *add.* Tc, *om.* *LdMgPfb

⁷ -ina *CaMgPfbTc; -ana Lf

⁸ -te *CaMgPfbTc; -tine Lj

⁹ et *add.* Tc, *om.* *CaLdLlLjLmMgPfb

¹⁰ frat. et sor. *BeCaLdLmMgPfbTcVo; et sor. et frat. Lf; sor. et frat. LjTb. *Se ends cap. here; for later adns see Conspectus*

¹Quinto gradu veniunt supra quidem² atavus³ atavia, infra adnepos adneptis⁴. Ex obliquo fratris et sororis pronepos proneptis fratres patruales⁵, sorores patruales⁶, amitini, amitine, consobrini consobrine⁷ filius vel filia proprius⁸ consobrinus⁹ consobrina¹⁰, id est patrum magni amite magne, avunculi magni¹¹, matertere magne filius vel filia. Quibus accrescunt¹² propatruus et¹³ proamita. Hi sunt proavi materni¹⁴ frater et soror, proavunculus¹⁵, promatertera¹⁶. Hi sunt proavie paterne materneque¹⁷ frater et¹⁸ soror proaviaque materni¹⁹. Hec species nec²⁰ aliis gradibus quam scripta est²¹, nec²² aliis vocabulis declarari potest.

¹ De quinto gradu *add.* Tb, *om.* CaLdLjLmMgPftc

² quidem *BeMgPftbTcVo; quid est Ca; quod Lm

³ atavus *CaMgPftbTc; atavus Lf

⁴ adneptis *CaPftbTc; neptis Mg

⁵ fratres patruales LdLjMqPftRaTcVo; fratris patruelis BeCaTb; *om.* Lf; fratris patruales Lm; ? Mg

⁶ sorores patruales LjLmMgMqPftRa²; sororis patruelis BeTb; sorores patruel vel Ca; sororis fratris patruel' Lf; sorores Ra; *om.* LdTcVo

⁷ vel *add.* CaLjMgRaTb, *om.* *BeLdLflmMqPftRa²TcVo

⁸ proprius MqPftbTcVo; proprius Be; prior CaLfMg(vel prius ss)

⁹ consobrinus *CaPftbTc; sobrinus (vel con ss) Mg

¹⁰ consobrina *CaLdLjPftcVo; vel consobrina BeLd²LfTb; sobrina Mg; consobrinus consob. *om.* Ra

¹¹ av. magni] aunculi magne *before corr.* Ca

¹² accrescunt *CaLdLflmMgTbTcVo; accrescit Lj; accrescunt Pf

¹³ et CaMgPftbTc; *om.* Lm

¹⁴ mat- *CaPftbTc; pat- Mg

¹⁵ proav- *CaLdLfljMgPftb; prov- Tc

¹⁶ Hi sunt proavi - promat. CaLdLfljMgPftbTc; *om.* Lm

¹⁷ materneque *CaLdLfljMgPftb; materque Lm; et materne Tc

¹⁸ et *CaMgPftbTc; *om.* Lm

¹⁹ proaviaque (-ique MgTcVo) mat. LdLjLmMgPftbTcVo; *om.* CaLf

²⁰ in *add.* Ca, *om.* *MgPftbTc

²¹ est *CaMgPftbTc; *om.* Lf

²² nec *BeMgPftb²TcVo; nec in CaLj; ne Tb

¹Sexto gradu veniunt supra triavus triavia². Infra trinepos trineptis. Ex obliquo³ fratris et sororis adnepos adneptis. Fratres⁴ patruelis et sorores⁵ matruelis⁶, amitini, amitine, consobrini, consobrine. Patrum magni, amite magne, avunculi magni⁷ matertere magne. Nepos neptis⁸ proprius⁹ consobrini¹⁰ filius vel filia qui

¹ Item *add.* Be, De sexto gradu *add.* Tb, *om.* CaLdLfljLmMgPftcVo

² triavus triavia *LmRaTbVo; tritavus tritavia BeCaLdLfljMgMqPftcVo²

³ ex obl. *CaMgPftbTc; *om.* Lj

⁴ -res CaLdLjLmPftcVo; -ris LfMgTb

⁵ et sorores AdLdLjMqPftRaTcVo; et sororis BeLfMg; sorores Ca; sororis adnepos adneptis fratres

partales*** et sorores Lm; sororis Tb

⁶ matruelis *BeLmMqPftcVo; patruales Ca; matruelas Ld²Lj; patruelis LfMgTb; matruales Ra

⁷ *corr. fr.* magne Ld

⁸ neptis *BeCaLdLflmMgRaTb; nepotis MqPftcVo

⁹ proprius BeLjLmMgMqPftbVo; proprios Ca; prioris LdLflRaTc

¹⁰ consob- *CaPftbTcVo; sob- Mg

consobrini¹¹ appellantur. Quibus ex latere accrescunt¹² propatruui, proamite, proavunculi, promatertere, filius vel filia adpatruus¹³, adamita¹⁴. Hi sunt abavi paterni frater et soror. Abavunculus¹⁵, abmatertera. Hi¹⁶ sunt abavie paterne materneque¹⁷ frater et soror abavique materni. Hec quoque explanari amplius non possunt¹⁸ quam ipse auctor disseruit¹⁹.

¹¹ consob- *MgPfTbTcVo; sob- CaLf

¹² accre- *CaLdLfLjLmMgTbTcVo; acce- Pf

¹³ adpatr. *CaMgPfTbTcVo; supra abpatruus Be; supra abpatrus Lf; adpatrus Lm

¹⁴ adamita *CaLdLfLjLmMgPfTcVo; abamita Lf; attamita Tb

¹⁵ Abav- *CaLdLfLjLmMgTbTcVo; Av- Pf

¹⁶ Hi *CaLdLfLjLmMgPfTb; He Tc

¹⁷ pat. materneque *CaLdLfLjLmMgPfTb; mat. paterneque Tc

¹⁸ amp. non poss. *CaMgPfTbTc; non poss. amp. Lf

¹⁹ quam ipse - diss. *CaMgPfTbTc; om. Lm

¹Septimo gradu qui sunt cognati recta² linea, supra infraque prioribus³ nominibus non⁴ appellantur, sed ex transversa linea continentur fratris⁵, sororis, adnepos adneptis, consobrini filii filieque successionis. Idcirco gradus septem constituti sunt, quia ulterius per rerum naturam⁶ nec nomina inveniri, nec vita succedentibus propagari⁷ potest. In his septem gradibus omnia propinquitatum⁸ nomina continentur, ultra quos⁹ affinitas inveniri, nec successio potest amplius propagari¹⁰.

ID 9.64] C 35 q 5 c 6

¹ Item *add.* Be, De septimo gradu *add.* Tb, *om.* CaLdLfLjLmMgPfTcVo

² recta *MgPfTbTc; picta Ca

³ prioribus CaLdLfLjPFRaTc; propriis BeMgVo; prioris LmMq; priori Tb

⁴ non *CaMgPfRa²TbTc; *om.* LfRa

⁵ et *add.* BeCaLdLfLjMgPf, *om.* *LmRaTbTcVo

⁶ -ram *CaLdLfLjLmMgPfTb; -ura Tc

⁷ propagari CaLdLfLjMgRa²TbTcVo; prerogari BePfRa; progari Lm

⁸ omn. prop. *BePfRaTbTcVo; prop. omnia CaLfMg; propinquis tantum omnia Lj

⁹ nec *add.* Ra²Tc, *om.* *CaLdLfLjLmMgPfRaTb

¹⁰ -pa- ss Mg. *An Arbor follows in AdBeObPfSgTb, and two Arbores in Ea, but not in CaLdLfLjLmMgOd(long lacuna follows)RaTc; FcOe have arbor in mid-canon; Pt has one added canon, an Arbor, and then further additions; Wc has Arbor after three added canons.*

Explicit liber septimus¹

¹ Explicit liber septimus AdDbMqOcOdPfSgVq, Explicit liber sextus Ea; Explicit septima pars et liber quartusdecimus Pa; Explicit septima pars Vp; *om.* MgPtSITbTcRaWc. Vo has no rubric for end of Bk 7 or beginning of Bk 8.